Sør-Aurdal
kommune

Budsjett – og økonomiplan
2018 - 2021

Vedtatt i kommunestyret, sak 61/17 den 19.12.2017

INNHOLDSFORTEGNELSE:

RÅDMANNENS INNLEDNING **3**

HOVEDOVERSIKT DRIFT **9**

BEFOLKNINGSUTVIKLING **10**

ØKONOMISKE FORUTSETNINGER **12**

FINANS **13**

UTGIFTSFORUTSETNINGER **14**

GENERELT OM DEN ØKONOMISKE UTVIKLINGEN, HOVEDTALL **15**

FELLES FOR DRIFTSOMRÅDENE **16**

INTERN STAB OG STØTTE / POLITISKE ANSVARSOMRÅDER **18**

PLAN, NÆRING, UTVIKLING **20**

OPPVEKST OG KULTUR **22**

HELSE OG FAMILIE **31**

INSTITUSJON OG HJEMMEBASERTE TJENESTER **38**

TILRETTELAGTE TJENESTER **42**

TEKNISK DRIFT **46**

INVESTERINGSPROGRAM **49**

FINANSIERING AV INVESTERINGER **54**

RÅDMANNENS INNLEDNING

Økonomiplanen gir et økonomisk bilde av de prioriteringer som er skissert. Årsbudsjettet er første år i økonomiplanen.
Styrings- og rapporteringssystemet tar utgangspunkt i kommuneplanens samfunnsdel, og gjør overordnede mål mer konkrete og målbare. Det er utarbeidet et målkart for den enkelte tjeneste, og rådmannen skal sammen med tjenestelederne sette i gang de tiltak som er nødvendige for at målene skal nås. Det gjennomføres medarbeiderundersøkelser annet hvert år, brukerundersøkelser har ikke vært gjennomført de siste år (kapasitetshensyn..). Ved tertialrapporter og årsmelding skal det rapporteres tilbake til det politiske nivå på måloppnåelse.

Regjeringen påpeker de store utfordringer som storbyer og kommuner med stor vekst står overfor. Det pekes også på demografiske utfordringer ved at det blir flere eldre.
Rusomsorg og psykiatri skal styrkes, likeledes er helsestasjon og skolehelsetjeneste satsingsområder. Det gis videre signaler om høyere grad av brukermedvirkning, mer valgfrihet og større mangfold av tilbud innenfor tjenestetilbudene.
Forenkling og effektivisering av regelverk og i større grad en digitalisering av offentlige tjenester.

Prosjektet Sør-Aurdalshallen er nå lyst ut som en samspillsentreprise (jfr kommunestyresak juni 2017), etter avsluttet forprosjekt og nye kostnadsoverslag, som viste overskridelse av tidligere vedtatt kostnadsramme. Vedtatt totalkostnad legges til grunn i en samspillsfase med valgt entreprenør, der detaljer og alternative løsninger vurderes. Byggestart er planlagt til vår 2018, og bygget skal være ferdig høst 2019.
I økonomiplanperioden er «forsinket oppstart» og lånemidler opprinnelig oppsatt i 2017 fordelt på årene 2018 og 2019, med unntak av allerede benyttede lånemidler kr 6 mill til grunnlagsinvesteringer.

Investeringsbudsjettet er endret noe i forbindelse med oppstart av Valdres Brann IKS. Selskapet skal kjøpe ut alle bygninger og anleggsmidler fra eierkommunene. Selskapet vil heretter stå for all drift av bygninger og anleggsmidler, i kommunens investeringsprogram er derfor alle investeringer knyttet til bygninger og anleggsmidler tatt ut.
Det er videre lagt inn investeringer knyttet til vedtatt hovedplan for vann og avløp.
Renovering Bagn kyrkje ble utsatt fra 2017 til 2018 – for å få entreprenør med nødvendig faglig kompetanse.

Det er nødvendig å kritisk vurdere alle nye investeringer når kommunen ellers har så høy lånegjeld.

Fra og med 2018 avsluttes samarbeidet med Etnedal kommune om felles flyktningetjeneste. Dette medfører et inntektsbortfall på om lag kr. 839.000,-.Det er lagt inn en reduksjon i ant stillinger med 0,5 årsverk.

Gjennom Stortingets budsjettforlik er det enighet om å øke lærertettheten på 1. – 4. trinn i grunnskolen. Hvordan dette vil slå ut for Sør-Aurdal må en komme tilbake til når detaljene i forliket er gjort kjent.

I Reinli barnehage har økning i barnetallet høsten 2017 medført en økning i antall ansatte.
Det ligger ikke an til at fødselstallene holder seg like høye, og det er derfor lagt inn en reduksjon

fra august 2018. Reinli barnehage har totalt en økning på kr 615.000,- sammenlignet med budsjettet for 2017. – det er også lagt inn en økning i foreldrebetaling på kr 300.000,-.

Regjeringen øker satser for foreldrebetaling, viderefører samtidig gratis kjernetid for 3-5 åringer og fritak for foreldrebetaling for familier med lav inntekt. Nytt av året er at barn som fyller 1 år senest innen utgangen av november det året de søker barnehageplass, har rett på barnehageplass fra og med den måneden de fyller 1 år. Tidligere var det til og med utgangen av oktober måned

Det er rettighetsfesting til brukerstyrt personlig assistanse (BPA) for personer under 67 år med stort og langvarig behov for personlig assistanse (pas- og brukerrettighetslov).
For ressurskrevende tjenester øker innslagspunktet (fra kr 1 157' til kr 1 235'), mens kompensasjonsgraden beholdes på 80 %. Dette medfører en inntektsreduksjon på kr 480.000,-.

De interkommunale samarbeidstiltakene der Nord-Aurdal kommune er vertskommune har en økning på kr 430.000 sammenlignet med budsjett 2017. Her er det nedgang på flere av tjenestene, institusjonslokaler, jordmor, NAV. Det er en økning på legevakt, barnevern og intermediær. Utover de nevnte kr 430.000 i økning, er det innen tiltak i barnevernet en samlet reduksjon på kr 295.000,- (reduksjon i tiltak i hjemmet). Innen sosialhjelp er det budsjettert med et noe lavere tall enn det NAV opererer med - kr 164.000 ifht budsjett 2017.

IKT Valdres har en økning på kr 757.000,- ifht budsjett 2017, som i hovedsak henger sammen med økning i ant pc. og økte lisenskostnader på nye fagsystemer.

Økte driftsutgifter til brannvesen på om lag kr 690.000,-jfr økonomiplan fra Valdres Brann IKS.

Beregninger viser en vekst i frie inntekter (skatt og rammetilskudd) fra 2017 til 2018 med 3,675 mill. kr. Veksten i frie inntekter skal bl. a dekke

- Lønns- og prisøkning
- Tjenesteyting, nye behov og vekst i kostnadstunge utgifter
  - Barnevern
  - Nye brukere i Tilrettelagte tjenester
  - inntektsbortfall refusjon for ressurskrevende brukere
  - BPA ordningen
  - enkeltvedtak spesialundervisning
- Inntektsbortfall, eks innvandrertjenesten, husleie
- Vedlikehold, etterslep

Det påpekes også at det på enkelte områder, spesielt innenfor administrasjon og plan- og saksbehandleområdet er liten kapasitet, og at det bør tilføres flere ressurser.

Gjennom kommunestyrets behandling av «Driftsgjennomgang 2014» samt sak om «Driftstilpasning, skole» 19. mars 2015, ble diverse forutsetninger for tiltak og strukturendringer skissert i prosjektrapporter for de forskjellige tjenesteområdene.
I 2015 ble det gjennomført omstruktureringer med innsparinger på i alt 6 mill. kr.. I 2017 ble det gjort innsparinger med kr 750.000,-. For 2018 er driftsbudsjettet redusert med kr 2,5 mill . Det er er gjort kutt i lønnsramma som tilsvarer 1 mill kr. , redusert midler til vedlikehold bygg (som følge av avhending av bygg), samt veivedlikehold med kr 0,6 mill, strøm med kr 0,165 mill., kontorutgifter med 0,075 mill og kurs med 0,379 mill kr

Avhending av Leirskogen skole og barnehage er lagt inn i budsjettet.

Forslag om avvikling av Hellerud i løpet av 2018 er lagt inn i budsjettet, med forslag om at

beboerne flyttes til Hedalsheimen (jfr sak om driftstilpasning -. oppfølging av tidligere vedtak).
Dette vil gi en helårseffekt på innsparing på omlag kr 1 mill.
Det vises til egen sak vedr riving av Fossvang .

I økonomiplanen er det også forutsatt innsparinger i driften med kr 6 mill .
Erfaringsvis vil det i økonomiplanperioden komme nye og endrede behov, dette kan ha bakgrunn i endringer i befolkningen, nye rettigheter fastsatt av sentrale myndigheter mv.
For å kunne nå innsparinger på drift i en slik størrelsesorden som beskrevet ovenfor bør arbeidet gjennomføres som et prosjekt med oppstart på nyåret 2018. I en slik prosess er det nødvendig med en helhetlig gjennomgang av organisasjonen, med fokus på tjenestestruktur, tjenestenivå, omstilling og effektivisering.
Det vil være viktig med politisk forankring i et slikt prosjekt.
Det bør også vurderes en gjennomgang av det inntektspotensialet som ligger i eiendomsskatten, evt endringer i handlingsregelen for bruk av eiendomsskatt (herunder størrelsen på avsetning til disposisjonsfond) og også størrelsen på skattesatsen.

Eiendomsskatt

Inntektsrammene som er gitt i statsbudsjettet er for lave til å kunne videreføre dagens etablerte tjenestenivå, og selv med en økning i eiendomsskatteinntektene klarer vi ikke å videreføre driften uten forholdsvis store endringer og reduksjoner i driften. Det er for de tre første årene i økonomiplanperioden lagt opp til <u>økning</u> av den differensierte eiendomsskattesatsen for boliger, fritidseiendommer og boliger på landbrukseiendommer på <u>totalt 1 promille</u> i økonomiplanperioden.. Dette fordeler seg med en økning på 0,4 promille (opp til 2,9 promille) for 2018, ytterligere økning på 0,35 promille i 2019 (3,25 promille) og 0,25 promille i 2020 (3,5 promille). Den alminnelige eiendomsskattesatsen for alle eiendommer opprettholdes på 7 promille.

Vedtatte handlingsregler for bruk av eiendomsskatt gir føringer for at ikke all eiendomsskatt skal brukes til ordinær drift, men at det også skal avsettes til disposisjonsfond, investeringer og nærings-/utviklingstiltak. Det er ikke funnet rom til å følge avsetning til disposisjonsfond, samt heller ikke avsetning til investering i den størrelsesorden som handlingsreglene legger opp til.

Eiendomsskatt (i hele tusen)	2017	2018	2019	2020	2021
Drift	8 624	11 135	11 316	11 142	10 991
Avsatt til disposisjonsfond	2 445	1 252	2 279	3 289	3 465
Investeringer	868	868	868	868	868
Næring/utvikling/kultur	4 663	4 780	4 899	5 022	5 147
Sum	**16 600**	**18 035**	**19 362**	**20 321**	**20 471**

For 2018 er det i budsjettet avsatt kr 1,252 mill. til disposisjonsfond, mens det jfr handlingsregler skulle vært avsatt 2 mill. kr. Fra og med 2019 skal avsetning til disposisjonsfond være 25% av eiendomsskatt (for 2019 utgjør det 4,8 mill kr.) Avsetning til investering skal fra og med 2019 utgjøre 10% (utgjør det 1,9 mill kr) av eiendomsskatteinntektene, det er heller ikke funnet rom til slike avsetninger i økonomiplanperioden.

Fra 2016 til 2017 var det en skattenedgang i eiendomsskatt for vannkraftverk på hele 1,4 millioner kroner. Det er fra 2017 til 2018 en ytterligere nedgang i eiendomsskatt for vannkraftverk på ca 0,3 mill kr. Denne nedgangen ble noe mindre enn fryktet. Dette skyldes at vi

fra og med 2018 får et nytt kraftverk, samt at kraftverkenes regnskapsresultat ble noe bedre enn

foregående år. Årsaken til inntektsbortfallet er nedgang i kraftpris, at staten har økt grunnrenteskatten og at kraftselskapene har foretatt en direkte utgiftsføring av store kostnader til eksempelvis damrehabiliteringer.

For å kompensere for kommunenes skattebortfall (380 mill kr for hele landet i 2017 og ca 190 mill kr for hele landet i 2018) foreslo LVK allerede i forbindelse med statsbudsjettet for 2017 en reduksjon av kapitaliseringsrenten ved verdsettelse av kraftverk. LVK fikk ikke gjennomslag for dette for skattegrunnlag gjeldende for eiendomsskatteåret 2017, men har på nytt foreslått en reduksjon i kapitaliseringsrenten (reduksjon fra dagens rente på 4,5 % til 4 %) gjeldende fra og med eiendomsskatteåret 2018. En slik reduksjon vil **kunne** kompensere noe for kommunenes inntektsbortfall i 2018. Ut i fra et forsiktighetsprinsipp er eiendomsskatteinntektene for kraftverk redusert med ytterligere kr 0,3 mill for 2018

I forslag til statsbudsjett for 2018 er det fremmet forslag om at verk- og bruk begrepet oppheves fra og med 2019. Dette betyr at alle bedrifter i så fall blir næring, og at produksjonsutstyr og produksjonsinstallasjoner fritas for eiendomsskatt. Vindkraft, vannkraft og petroleumsanlegg er ikke omfattet av forslaget. Kommunene må dermed taksere verk og bruk uten produksjonsinstallasjoner og utstyr allerede i 2018 for at dette skal gjelde fra og med eiendomsskatteåret 2019. Det er lagt opp til at det blir en overgangs-/nedtrappingsperiode på 7 år. Det er sagt at kommunene skal bli kompensert, så å si fullt ut – slik at ingen kommuner skal tape noe særlig på dette. Det er foreløpig uklart hva som ligger i dette, og hvordan dette skal gjøres.
I følge budsjettavtalen skal kraftlinjer også betale eiendomsskatt. Hvilke linjer det er snakk om vet vi ikke med sikkerhet ennå. Det er dette punktet som blir mest avgjørende for Sør-Aurdal kommune, både i forhold til bortfall av eiendomsskatteinntekter fra og med 2019 og ifht omfanget og størrelsen på utgifter i 2018 for nytaksering av tidligere verk- og bruk i kommunen. For Sør-Aurdal kommune vil forslaget, forutsatt at våre linjenett ikke lenger skal være en del av eiendomsskattegrunnlaget, medføre en ytterligere inntektsreduksjon på ca 2 mill kroner fra og med eiendomsskatteåret 2019.
Denne inntektsreduksjonen er foreløpig ikke hensyntatt i økonomiplanen, og utgiftene til en evt omtaksering i 2018 er heller ikke tatt med i budsjettet for 2018

Det er ikke funnet rom for tilstrekkelig med midler til <u>opplæring</u> jfr. kommunestyrets målsetting i forbindelse med driftstilpasningsprosessen 2008-2011, hvor 3 % av lønnsutgiftene skulle avsettes til opplæring.
Midler til opplæring i budsjettet for 2018 utgjør 0,42 % av fast lønn. Noe av opplæringsmidlene er finansiert med statlige midler (gjelder videreutdanning av lærere).

ØKONOMISKE RAMMER

Kommunen forsøker å følge opp de sentrale myndigheters styringssignaler i forhold til satsing på ulike tjenesteområder, med de forventninger dette medfører. Vi har gjennom flere år hatt en

sterkere vekst i lønns- og personalkostnadene våre enn utviklingen i de frie inntektene har gitt rom for.
Store investeringsprosjekter er også gjennomført, noe som har gitt kommunen en høy lånegjeld.

Det statlige inntektssystemet fastsetter den enkelte kommunes utgiftsbehov slik det er beregnet i

rammetilskuddet.
Det overordna formålet med inntektssystemet er å jevne ut kommunenes forutsetninger for å gi

et likeverdig tjenestetilbud til innbyggerne. Ved fordelingen av rammetilskuddet tar en hensyn til strukturelle forskjeller i kommunenes kostnader (utgiftsutjevning) og forskjeller i skatteinntektene (inntektsutjevning).
Omfordelingen som følge av utgifts- og inntektsutjevning skjer gjennom innbyggertilskuddet. Utgiftsutjevningen er grunngitt med at demografiske, geografiske og sosiale forhold gir strukturelle kostnadsforskjeller som kommunene i liten grad kan påvirke. For at kommunesektoren skal kunne gi et likeverdig tjenestetilbud til sine innbyggere, må det tas hensyn til slike strukturelle kostnadsforskjeller når de økonomiske rammene for den enkelte kommune blir fastsatt. Ut fra disse beregningene i inntektssystemet vil Sør-Aurdal være om lag 23 % dyrere å drive enn landsgjennomsnittet.
Med den utviklingen vi ser i de frie inntektene som er beregnet for Sør-Aurdal i 2018 er vi avhengige av å tilpasse driften samtidig som vi må øke inntektene utover skatt og rammetilskudd.

Budsjetterte inntekter fra skatt og rammetilskudd tilsvarer prognosene fra det som er lagt til grunn i regjeringens forslag til statsbudsjett. Dette er usikre tall både for 2018 og resten av økonomiplanperioden. Som beskrevet tidligere er det avsatt mindre til disposisjonsfond enn handlingsregelen tilsier. Dermed er det i mindre grad muligheter for å tilpasse budsjettet i forhold til lavere inntekter.

I forslaget til økonomiplan og budsjett legges det opp til at netto driftsresultat vil utgjøre mellom 0,09 og 0,66 % av sum driftsinntekter i økonomiplanperioden. Måltall for sunn kommuneøkonomi er et netto driftsresultat som utgjør mer enn 1,75 % av driftsinntektene
Netto driftsresultat bedres med 1,765 mill. fra 2018 til 2021 med de forutsetninger som er lagt inn.

Utfordringen vår er fortsatt å begrense den årlige kostnadsveksten. Med tidligere vedtatte og foreslåtte investeringsprosjekter vil lånegjelden øke, og det er utfordrende i forhold til å binde opp driftsmidler til renter og avdrag i årene framover.

Med bakgrunn i et lavere bosettingsbehov blir ikke Sør-Aurdal kommune bedt om å bosette flyktninger for 2018.

Utvidelse i Reinli barnehage med 3,4 årsverk på grunn av økning i barnetall, økningen er lagt inn for januar til juli 2018 – færre barn gjør at det ikke videreføres høst 2018.
Det er lagt inn i budsjettet en netto økning på kr 615.000,-, hvorav økt foreldrebetaling utgjør kr 300.000-.

Det er lagt inn midler til vedlikehold tilsvarende 78 kr/m2 bygningsmasse. Det er etterslep på vedlikehold.

Avtale med Nord-Aurdal kommune om å drifte 7 sykehjemsplasser for demente pasienter derfra

videreføres. Dette bidrar til å utnytte ressursene ved Sør-Aurdalsheimen på en bedre måte, opprettholde aktiviteten og beholde arbeidsplasser.

For å kunne møte fremtidens utfordringer med trangere økonomi, flere som trenger helsehjelp og færre hender til å utføre arbeidet, er det nødvendig med tiltak som igjen krever ressurser for å gjennomføre tiltakene.

Det er igangsatt velferdsteknologi prosjekt. Det er gjort innkjøp av nye trygghetsalarmer for hjemmeboende som skal tas i bruk i 2018. Det er den første samlede investeringen som gjøres på dette området.

Det er også igangsatt prosjekt med ¨å ta i bruk LEAN som virksomhetsstrategi.
Det er lagt inn midler til innkjøp av nytt alarmanlegg på sykehjemmet til ca 800.000, kan det beregnes å gi tilsvarende innsparinger samlet sett i tjenesten over noen år. Denne summen er lagt inn i investeringsbudsjettet.

Det er fortsatt ikke mulig å gjenopprette en tidligere hjemmel som soneleder i Tilrettelagte tjenester.
Det ledigholdes fortsatt 30% hjemmel i helsestasjonen.
30% hjemmel i fysioterapitjenesten var tenkt omgjort til ergoterapeutstilling, men midlene er ledigholdt.
Videre er det behov for større stillingsressurs ved Tildelingskontoret, 20% stilling for demenskontakt, hel stilling med ansvar for utviklingsoppgaver innenfor helse- og omsorgstjenestene, samt også økt ledelsesressurs i Reinli barnehage.
Kommunepsykolog og ergoterapeut blir lovpålagt fra 2020 dette er ikke lagt inn økonomiplanen.

Den økonomiske rammen for barnehagene tilsier at vi også for 2018 må forholde oss til ett opptak i året.

Det er foretatt økninger i gebyrinntekter, jfr. gebyrhefte.

Budsjettet for 2018 er gjort opp med overføring av 1,252 mill. kr. til disposisjonsfond.

HOVEDOVERSIKT DRIFT

Tekst	Regnskap 2016	Budsjett 2017	2018	2019	2020	2021
Driftsinntekter						
Brukerbetalinger	-8 784 422	-9 199 000	-9 526 000	-9 764 000	-10 008 000	-10 258 000
Andre salgs- og leieinntekter	-22 699 157	-25 557 000	-23 173 000	-23 752 000	-24 346 000	-24 955 000
Overføringer med krav til motytelse	-47 391 337	-25 890 000	-31 558 000	-32 347 000	-33 156 000	-33 985 000
Rammetilskudd	-129 122 298	-128 442 000	-131 362 000	-133 150 000	-135 254 000	-136 989 000
Andre statlige overføringer	-8 853 748	-9 061 000	-9 137 000	-9 365 000	-9 599 000	-9 839 000
Andre overføringer	-665 729	-488 000	-290 000	-297 000	-304 000	-312 000
Inntekts- og formuesskatt	-62 861 460	-68 656 000	-69 411 000	-70 287 000	-71 163 000	-72 039 000
Eiendomsskatt	-17 354 154	-16 600 000	-18 035 000	-19 362 000	-20 321 000	-20 471 000
Andre direkte og indirekte skatter	-4 739 085	-800 000	-800 000	-815 000	-815 000	-815 000
Sum driftsinntekter	**-302 471 390**	**-284 693 000**	**-293 292 000**	**-299 139 000**	**-304 966 000**	**-309 663 000**
Driftsutgifter						
Lønnsutgifter	160 291 975	158 852 000	166 935 000	168 298 000	171 114 000	173 686 000
Sosiale utgifter	30 412 514	28 447 000	28 163 000	28 754 000	29 358 000	29 975 000
Kjøp av varer og tj., inngår i komm. tj.prod.	29 273 842	30 375 000	28 538 000	29 137 000	29 749 000	30 374 000
Kjøp av tjenester, erstatter komm. tj.prod.	45 758 366	44 172 000	45 439 000	46 393 000	47 367 000	48 362 000
Overføringer	12 026 576	9 372 000	9 837 000	9 837 000	9 837 000	9 837 000
Avskrivninger	8 799 228	7 678 000	8 742 000	8 742 000	8 742 000	8 742 000
Fordelte utgifter	-2 099 478	-1 956 000	-1 602 000	-1 602 000	-1 602 000	-1 602 000
Sum driftsutgifter	**284 463 023**	**276 940 000**	**286 052 000**	**289 559 000**	**294 565 000**	**299 374 000**
Brutto driftsresultat	**-18 008 367**	**-7 753 000**	**-7 240 000**	**-9 580 000**	**-10 401 000**	**-10 289 000**
Finansinntekter						
Renteinntekter og utbytte	-2 250 840	-1 666 000	-1 280 000	-964 000	-1 277 000	-1 456 000
Mottatte avdrag på utlån	-11 200	-	-	-	-	-
Sum eksterne finansinntekter	**-2 262 040**	**-1 666 000**	**-1 280 000**	**-964 000**	**-1 277 000**	**-1 456 000**
Finansutgifter						
Renteutgifter og låneomkostninger	7 906 345	7 300 000	7 544 000	8 311 000	8 867 000	9 042 000
Avdrag på lån	7 534 644	8 976 000	9 415 000	9 994 000	9 641 000	9 364 000
Utlån	-	30 000	30 000	30 000	30 000	30 000
Sum eksterne finansutgifter	**15 440 989**	**16 306 000**	**16 989 000**	**18 335 000**	**18 538 000**	**18 436 000**
Resultat eksterne finanstransaksjoner	**13 178 949**	**14 640 000**	**15 709 000**	**17 371 000**	**17 261 000**	**16 980 000**
Motpost avskrivninger	-8 799 228	-7 678 000	-8 742 000	-8 742 000	-8 742 000	-8 742 000
Netto driftsresultat	**-13 628 646**	**-791 000**	**-273 000**	**-951 000**	**-1 882 000**	**-2 051 000**
Interne finanstransaksjoner						
Bruk av tidl. års regnsk.m. mindreforbruk	-7 106 481	-	-			
Bruk av disposisjonsfond	-380 000	-482 000	-380 000	-200 000	-279 000	-286 000
Bruk av bundne fond	-3 244 544	-2 744 000	-2 220 000	-2 744 000	-2 744 000	-2 744 000
Sum bruk av avsetninger	**-10 731 025**	**-3 226 000**	**-2 600 000**	**-2 944 000**	**-3 023 000**	**-3 030 000**
Overført til investeringsbudsjettet	473 763	799 000	868 000	868 000	868 000	868 000
Avsatt til dekn. av tidl. års regnsk.m. merforb	-	-	-	-	-	-
Avsatt til disposisjonsfond	10 675 481	2 445 000	1 252 000	2 279 000	3 289 000	3 465 000
Avsatt til bundne fond	3 610 039	773 000	753 000	748 000	748 000	748 000
Sum avsetninger	**14 759 283**	**4 017 000**	**2 873 000**	**3 895 000**	**4 905 000**	**5 081 000**
Regnskapsmessig mindreforbruk	9 600 388	-	-	-	-	-
Regnskapsmessig merforbruk	-	-	-	-	-	-
Resultat etter interne finanstransaksjoner	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**

BEFOLKNINGSUTVIKLING

År	Folke-mengde 1. januar	Levende-fødte	Døde	Fødsels-oversk.	Inn-flytting	Ut-flytting	Netto-flytting	Folke-tilvekst	Endring i %
2000	3389	41	50	-9	122	135	-13	-22	-0,65
2001	3367	32	51	-19	112	109	3	-15	-0,45
2002	3352	36	42	-6	107	127	-20	-26	-0,78
2003	3326	42	72	-30	105	149	-44	-75	-2,25
2004	3251	32	42	-10	132	109	23	14	0,43
2005	3265	27	42	-15	114	124	-10	-22	-0,67
2006	3243	31	43	-12	79	119	-40	-49	-1,51
2007	3194	27	35	-8	121	132	-11	-18	-0,56
2008	3176	34	39	-5	122	88	34	28	0,88
2009	3204	34	52	-18	112	109	3	-18	-0,56
2010	3186	17	32	-15	125	133	-8	-22	-0,69
2011	3164	35	48	-13	129	126	3	-10	-0,32
2012	3154	25	40	-15	134	126	8	-7	-0,22
2013	3147	23	36	-13	132	133	-1	-14	-0,44
2014	3133	30	42	-12	154	181	-27	-39	-1,24
2015	3094	33	41	-8	112	144	-32	-36	-1,16
2016	3058	30	36	-6	127	153	-26	-32	-1,05
2017*	3026	12	23	-11	50	44	6	-5	
GJ.snitt 10 siste år		29	40	-11	127	133	-6	-17	

*Kilde: SSB. * nov. 2017. Tall for 2017 gjelder pr. 1. halvår*
Sør-Aurdal kommune har hatt en negativ befolkningsutvikling de siste år. I år 2000 var antall innbyggere 3 389, mens det i 2017 er 3 021 (pr. 1. halvår), altså en nedgang i folketallet på 368.

PROGNOSE FOR BEFOLKNINGSUTVIKLINGEN I PLANPERIODEN

Tallene viser en fremskrevet prognose for de neste 15 årene.

Med bakgrunn i tabell over folketallsutviklingen er det her lagt til grunn framskriving hentet fra SSB sine prognoser, MMMM, som står for middels nivå for henholdsvis fruktbarhet, levealder, innenlands flytting og nettoinnvandring:

	01.01.2017	2020	2025	2030
0-5 år	179	167	167	170
6-12 år	225	219	204	210
13-15 år	103	98	96	94
16-19 år	161	143	131	116
20-44 år	770	745	740	748
45-66 år	928	924	901	858
67-79 år	458	485	487	490
80 og eldre	202	199	227	281
	3 026	**2 980**	**2 953**	**2 967**

Dersom vi legger til grunn framskrivningen fra SSB-prognosen LLLL, som står for det laveste nivået for henholdsvis fruktbarhet, levealder, innenlands flytting og nettoinnvandring, vil befolkningstallene til sammenligning være:

	2017	2020	2025	2030
Sum innbyggere	**3026**	**2935**	**2865**	**2806**

ØKONOMISKE FORUTSETNINGER

INNTEKTS- OG FORMUESSKATT

Skatteveksten har på landsbasis de senere år vært høy, mens den for Sør-Aurdal har vært noe svakere og mer variabel fra år til år. Skatteinngangen for 2017 er fortsatt usikker både for kommunen og på landsbasis .

Inntekter (1000 kr.)	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Inntekts- og formuesskatt	**64 195**	**65 848**	**68 656**	**69 411**	**70 287**	**71 163**	**72 039**
Endring fra året før	0,5 %	2,6 %	4,3 %	1,1 %	1,3 %	1,2 %	1,2 %
Prosent av landsgjennomsnittet	77,0 %	78,5 %	78,5 %	76,0 %	76,0 %	76,0 %	76,0 %

Skatt er sammen med rammetilskuddet den viktigste inntektskilden for kommunen, og utgjør det vesentligste av de frie inntektene.

Skatteinntektene utgjør i økonomiplanperioden 23-24 % av kommunens totale driftsinntekter.

RAMMETILSKUDD

Inntekter (1000 kr.)	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Rammetilskudd	**124 712**	**127 200**	**128 442**	**131 362**	**133 150**	**135 254**	**136 989**
Endring fra året før	0,8 %	2,0 %	1,0 %	2,3 %	1,4 %	1,6 %	1,3 %

Sammen med skatteinntektene er rammetilskuddet den delen av kommunens inntekter som utgjør de frie inntekter. Rammetilskuddet beløper seg til 44-45 % av de totale driftsinntektene i økonomiplanperioden.
Den svake økningen i skatt og rammetilskudd henger først og fremst sammen med nedgang i folketall.

INNBYGGERTILSKUDD

Dette er et likt tilskudd pr. innbygger, og utgjør i 2017 kr. 23.726. Det er beregnet en økning i innbyggertilskuddet i perioden opp til kr. 24.830 i 2021.

SKJØNNSMIDLER

Skjønnsmidlene tildeles av fylkesmannen etter en samlet vurdering av kommunenes utfordringer samt forhold kommunene kan legge vekt på gjennom søknad. Sør-Aurdal får for 2018 kr. 1.500.000.

DISTRIKTSTILSKUDD SØR-NORGE

Som en del av omleggingen av inntektssystemet fra 2017 er det foreslått at de tidligere tilskuddene distriktstilskudd Sør-Norge og småkommunetilskuddet slås sammen i et ***distriktstilskudd Sør-Norge***. Det tidligere småkommunetilskuddet blir videreført som et småkommunetillegg innenfor det nye distriktstilskuddet Sør-Norge, og satsene for småkommunetillegget er differensiert etter kommunen sin verdi på distriktsindeksen.
Kommuner med distriktsindeks på 35 (Sør-Aurdal har en distriktsindeks på 23) eller lavere får tilskudd etter høyeste sats, som er kr 5.543.000,-.
Kommunen må i tillegg ha en gjennomsnittlig skatteinntekt per innbygger de tre siste årene som er lavere enn 120 pst av landsgjennomsnittet.
Det er folketallet pr. 1. januar i året før budsjettåret som legges til grunn ved utmålingen av tilskuddet..

FINANS

RENTEKOMPENSASJON

Fra tidligere prosjekter mottar kommunen rentekompensasjon for Reform-97, utbygging av omsorgsboliger og sykehjemsplasser og utbygging ved Sør-Aurdal ungdomsskole. Tilskuddene baserer seg på Husbankens lånerenter, og vil med dagens rentesatser utvikle seg slik i økonomiplanperioden

(Tall i 1000 kr.)	2017	2018	2019	2020	2021
SAUS og Bagn skule	525	186	164	155	146
Omsorg/sykehjem	2 032	1 771	1 754	1 738	1 721
Sum tilskudd	**2 557**	**2 157**	**1 918**	**1 893**	**1 867**

Det vil bli søkt om rentekompensasjon for låneopptak som knytter seg til nye investeringsprosjekter, slik som for kirkebygg og også dersom det er mulighet for det i forbindelse med Sør-Aurdalshallen (ordning for skoler / svømmeanlegg).

RENTEINNTEKTER OG RENTEUTGIFTER – AVDRAG PÅ LÅN

Renter/avkastning på innskudd og plasseringer beregnes til gjennomsnittlig 2,5 % i økonomiplanperioden.

Renteutgiftene på nye lån beregnes å ligge gjennomsnittlig på 2,25 % i økonomiplanperioden.
Renter på eksisterende og nye lån er lagt inn i økonomiplanens forutsetninger.

Avdrag på lån er budsjettert ut fra vedtatte avdragsplaner og forutsatte nye låneopptak.

Renter/avkastning på innskudd og plasseringer, samt renteutgifter på lån er beregnet ut i fra

prognoser til bruk for kommuner og fylkeskommuner om budsjettrenter mottatt fra

Kommunalbanken gjeldende for perioden 2018 – 2021. Dette forslaget baserer seg på offentlig tilgjengelige prognoser og markedsrenter. I økonomiplanperioden er det lagt til grunn følgende forutsetninger:

Rentebetingelse	2018	2019	2020	2021
Renter innskudd	1,35 %	1,55 %	2,05 %	2,30 %
Renter nye lån	1,45 %	1,65 %	2,15 %	2,28 %

Renter på eksisterende og nye lån er lagt inn i økonomiplanens forutsetninger.
Avdrag på lån er budsjettert ut fra vedtatte avdragsplaner og forutsatte nye låneopptak.

UTGIFTSFORUTSETNINGER

DRIFT OG INVESTERING

I samsvar med regnskapsforskriftene er kommunens budsjett inndelt i en driftsdel og en investeringsdel.
Av driftsbudsjettet er omtrent 67 % bundet opp i lønn og sosiale utgifter, resten skal dekke kostnader til tjenestekjøp, materiell og utstyr til kommunens tjenesteproduksjon. Driftsutgiftene er nokså stabile, med en årlig økning på mellom 1,5 og 2,1 %.
Investeringsbudsjettet varierer mer fra år til år, og omfatter enkeltprosjekter som for en stor del finansieres med låneopptak. Med en solid driftsøkonomi ville en større del av investeringene kunne bli finansiert med egne midler, noe som fører til mindre rente- og avdragsutgifter i framtiden. Betaling av renter og avdrag er en vesentlig utgiftspost i driftsbudsjettet vårt.

LØNNS- OG PRISFORUTSETNINGER

Det er gjennomgående benyttet følgende budsjettforutsetninger:

Pensjon	fellesordningen:	14,63 %
	sykepleiere	13,35 %
	lærere	11,91 %
Arbeidsgiveravgift:		6,40 %
Andre driftsutgifter:		0,00 %
Inntektsposter:		varierende

Beregnet utgift til lønnsoppgjør er i det alt vesentlige plassert på felles tjenesteområde, og blir fordelt når resultatet er kjent. 2018 er et hovedoppgjør og en regner med at avsatte midler er tilstrekkelig.

Det har ikke vært mulig med en generell prisjustering av utgifter, slik at i realiteten er det faktiske endringer og nedjustering der det er mulig som er lagt til grunn for å oppnå budsjettbalanse.

GENERELT OM DEN ØKONOMISKE UTVIKLINGEN, HOVEDTALL

LANGSIKTIG GJELD

(Tall i 1000 kr.)	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Lånegjeld 1/1	194 460	186 925	187 380	228 705	267 927	266 376
Låneopptak	0	7 700	50 740	49 216	8 090	8 070
Avdrag	7 535	7 245	9 415	9 994	9 641	9 364
Lånegjeld 31/12	**186 925**	**187 380**	**228 705**	**267 927**	**266 376**	**265 082**
Gjeld i % av drift	**61,8 %**	**65,8 %**	**78,0 %**	**89,6 %**	**87,3 %**	**85,6 %**

De største låneopptakene i økonomiplanperioden er knyttet til svømmehall/kulturhus og flerbrukshall.
Viktig å presisere at i hht. måltall - sunn kommuneøkonomi - bør ikke gjeld overstige 70 % av driftsinntektene. Gjelden øker til 88,55% i 2019 og synker til 85,59% i 2021, dette er knyttet til ekstraordinært store investeringer i økonomiplanperioden og det vil være nødvendig framover med lavere investeringer for å kunne nærme seg 70% igjen .

FOND

(Tall i 1000 kr.)	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Bundne driftsfond	12 882	11 136	9 669	7 673	5 677	3 681
Ubundne inv.fond	7 325	6 875	375	375	375	375
Bundne inv.fond	682	692	692	692	692	692
Disposisjonsfond	22 794	32 014	33 977	35 229	37 508	40 792
Sum fondsmidler	**43 683**	**50 717**	**44 713**	**43 969**	**44 252**	**45 540**

Disposisjonsfondet alene bør utgjøre mellom 10 og 15 % av driftsinntektene. I 2018 vil disposisjonsfondet etter budsjettforslaget utgjøre 11,6 %, mens det etter forutsetningene i økonomiplanperioden er økt til 13,2 % i 2021.
Det er vedtatt benyttet kr 6.500.000,- av ubundne invest. fond som egenfinansiering av Sør-Aurdalshallen.

NETTO DRIFTSRESULTAT

(Tall i 1000 kr.)	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Driftsinntekter	302 471	285 143	293 292	299 139	304 966	309 663
Netto driftsresultat	13 629	791	273	951	1 882	2 051
Netto driftsres. i %	**4,51 %**	**0,28 %**	**0,09 %**	**0,32 %**	**0,62 %**	**0,66 %**

I planperioden vil driftsresultatet være under målsettingen om å få et stabilt resultat på min. 1,75 %.

FELLES FOR DRIFTSOMRÅDENE

ÅRSVERKRAMME

Gjennom tjenestestedenes budsjettforslag fremgår det at Sør-Aurdal kommune har følgende utvikling i faste stillingshjemler:

Ansvar	Tjeneste		2017	2018
		Intern stab og støtte	**12,10**	**11,80**
150	1200	Rådmannens stab	6,80	6,80
	1205	Kommunekassen	3,00	3,00
	1210	Tingvoll - fellesfunksjon	1,00	1,00
	1810	Hovedtillitsvalgy	0,30	
170	1235	Innkjøp Valdres	1,00	1,00
154		**Plan, næring og utbygging**	**10,30**	**9,15**
	5000	Kart og oppmåling	1,80	1,80
	5010	Plan, inkl folkehelsekoordinator	3,40	3,50
	5020	Bygge- og delesaksbehandling	2,05	2,05
	5205	Landbruk	2,00	2,00
	5550	Brann	1,05	0
		Oppvekst og kultur	**96,43**	**92,61**
160		Innvandrertjenesten inkl undervisning	3,25	3,25
200-204		Skole - undervisningspersonell	48,38	46,00
200-204		Skoleass., SFO og merkantil	8,67	7,30
210	2250	Felles drift - administrasjon	2,00	2,30
	2600	Kulturskolen	1,88	1,81
	4005	Grunnskoleopplæring - voksne	0,10	0,10
	4720	Kulturadministrasjon	0,50	0,50
	4900	Vassfaret leirskole	1,75	1,45
300-303		Barnehage	28,40	28,40
350		Sør-Aurdal folkebibliotek	1,50	1,50
		Helse og familie	**19,83**	**19,49**
400		Helsestasjonstjenesten	3,30	3,00
402		Fysioterapitjenesten inkl. frisklivsveil.	2,40	2,40
415		Administrasjon	1,00	1,00
415	4160	Kommunelege	0,60	0,60
	4200	Legetjenesten – helsesekretær	3,70	3,65
	3230	Tildelingskontor	1,80	1,80
403	4220	Psykisk helsearbeid	5,65	5,66
	4235	Fekjærtunet	1,38	1,38
404		**Institusjon og hjemmetjenester**	**77,99**	**77,47**
		Administrasjon	1,80	1,80
	3410	Hjemmesykepleie	23,16	24,54
	3415	Hjemmehjelp	2,25	1,85

		Sør-Aurdalsheimen	50,78	49,28
405		**Tilrettelagte tjenester**	**46,70**	**48,85**
	3440	Administrasjon	1,40	1,40
	3010,3430, 3435	Tilrettelagte tjenester	41,52	43,08
	3000	Avlastning		1,30
403	3425	Brukerstyrt personlig assistanse	3,78	3,07
500-507		**Teknisk drift**	**19,54**	**19,47**
500		Felles teknisk drift - administrasjon	1,25	1,45
501		Lokaler	12,32	12,25
502		Institusjoner	1,00	1,00
503		Botilbud	1,02	1,02
504		Veier	1,20	1,20
506		Vann	0,70	0,55
507		Avløp	2,10	2,00
SUM			**282,89**	**278,84**

På noen områder vil det være slik at nye faste stillinger erstatter utgifter til ekstrahjelp/ overtid. Innenfor faste stillingshjemler er det også til enhver tid noe vakanse. Noen stillingshjemler innenfor enkelte tjenesteområder holdes vakante hele eller deler av året 2018; de er likevel inkludert i oversikten over. Innen barnehageområdet er det i tillegg til faste hjemler noen midlertidige stillinger knyttet til enkeltvedtak.

INTERN STAB OG STØTTE / POLITISKE ANSVARSOMRÅDER

ENHETEN OMFATTER FØLGENDE ANSVAR / TJENESTER

- 100 Politiske ansvarsområder
- 150 Rådmannens stab
- 170 Innkjøp Valdres / FOKVA

POLITISKE ANSVARSOMRÅDER

Ansvaret omfatter politiske ansvarsområder, interkommunal revisjonsordning, kontingenter (KS, LVK) og overføring til Kirkelig fellesråd.

Viktige endringer fra 2017 til 2018:

- Det er ikke lagt inn midler til møtegodtgjørelse ut over de faste møter som formannskap, kommunestyre, kontrollutvalg, eldreråd og rådet for mennesker med nedsatt funksjonsevne, samt sakkyndig takstnemnd og klagenemnd.
- Midler til tapt arbeidsfortjeneste er videreført fra 2017, hvor halvparten av møtene forutsettes holdt på kveldstid.
- Økning i ordførergodtgjørelse

Ansvar	Tjeneste	2017	2018	Endring i kr.	Forklaring
102	4800	3380	3320	-60	Tilskuddet til Kirkelig Fellesråd er redusert pga trange rammer

INTERN STAB OG STØTTE

Ansvaret omfatter rådmannens stab med økonomikontor, lønn/personal, politisk sekretariat, post/arkiv og ekspedisjon/sentralbord. Avdelingen har et koordineringsansvar og en støtte- og rådgiverfunksjon for samtlige tjenesteområder.

Hovedmål:
Sørge for overordnet administrativ samordning av hele kommunens virksomhet, inkludert politisk sekretariat, og yte bistand til tjenestestedene innen økonomistyring og arbeidsgiver-spørsmål.

Viktige endringer fra 2017 til 2018:

- Det er lagt inn midler til lønnsoppgjøret 2018 basert på en anslått årslønnsvekst på 3%.
- Redusert premieavvik, jfr KLP sine prognoser.
- Lønnsmidler til frikjøpt hovedtillitsvalgt i 30% for Fagforbundet er flyttet til det tjenestestedet hvor den tillitsvalgte har sin faste stilling.

Ansvar	Tjeneste	2017	2018	Endring i kr.	Forklaring
150	1220	5 925 000	6 682 000	757 000	Økning i utgifter til tjenestekjøp fra IKT Valdres
150	1820	1 895 000	2 895 000	1 000 000	Hovedoppgjør i 2018

Oppgaver og utfordringer i økonomiplanperioden:

- Det er høye forventninger til avdelingen når det gjelder service, kvalitet og kompetanse. Intern stab og støtte merker at det er knapphet på administrative ressurser i forhold til arbeidsmengde og krav til arbeidsutførelse. Kostra-tall viser at Sør-Aurdal kommune ligger lavt i Valdres-sammenheng når det gjelder administrative ressurser. Langvarig ledighet i rådmannsstillingen har forsterket dette ressursgapet, og en må regne med at organisasjonen fortsatt vil måtte håndtere denne situasjonen til ny rådmann er på plass. En forsøker derfor å nytte ressursene best mulig, bl.a. ved å kunne "overlappe", slik at flere kan utføre flere arbeidsoppgaver og dermed redusere sårbarhet. Utstrakt bruk av IT- verktøy/systemer for å opprettholde servicenivået og effektivisere saksbehandlingen er en nødvendighet. Dette fordrer jevnlig oppdatering og ajourhold av kunnskap og kompetanse.
- Økonomikontoret er kommunens eiendomsskattekontor. Dette vil kreve en del ressurser også i 2018. Herunder administrasjon av utskriving av eiendomsskatten, være sekretariat og legge til rette for sakkyndig takstnemnd og sakkyndig klagenemnd sitt arbeid, utlegging av skattelister, utsending av skatteseddel til skatteyter, ta i mot klager fra skattyter eller formannskapet og videresende dette til nemndene. Dersom forslaget i statsbudsjett for 2018 om fjerning av verk og bruk-begrepet fra og med 2019 får flertall, vil dette føre til omtakseringer i 2018. Det vil i så fall medføre betydelig merarbeid på eiendomsskattekontoret/økonomikontoret.

INNKJØP VALDRES / FOKVA

Hovedmål:

- Tjenesten har som formål å oppnå økonomiske innsparinger og bedre innkjøp ved samarbeid om (større) anskaffelser i henhold til lov/forskrift om offentlige anskaffelser.
- Innkjøp Valdres og FOKVA skal være kommunenes fremste kompetanse på innkjøpsfaglige spørsmål.

Oppgaver og utfordringer i økonomiplanperioden:

Utfordringer: Komplekst regelverk. Nye regler fra 1.1.2017. Juridisk og økonomisk risiko ved anskaffelser. Kontraktsoppfølging. Sårbarhet i organisasjonen (kun ett årsverk).

For å gjøre innkjøpsordningen mer kompetent, mindre sårbar, mer effektiv og rasjonell, vil et sterkere fokus mot felles innkjøp og innkjøps-/kostnadsstyring i kommunen lønne seg (kost/nytte, spissing av kompetanse, samordning/standardisering, overordnet styring og oppfølging - jfr Prosjekt Innkjøp med rapport 17.10.2016).

PLAN, NÆRING, UTVIKLING

Enheten omfatter følgende tjenester slik budsjettet er inndelt:

- 154 Plan, næring, utvikling
  - Folkehelsekoordinator
  - Kart og oppmåling
  - Planlegging
  - Bygge- og delesaksbehandling
  - Kommunalt næringsengasjement
  - Landbruk
  - Brannvesen – ivaretas fra og med 2018 av Valdres Brannvesen IKS
  - Viltforvaltning

Hovedmål

Kommuneplanens samfunnsdel for perioden 2008-2018 har følgende overordnede mål på området:

Næring, utbygging, samferdsel og arealbruk

- Kommunen skal legge forholdene til rette for utvikling og vekst innen eksisterende og ny virksomhet til beste for innbyggerne og samfunnets behov.
- Videreutvikle Sør-Aurdals allsidige næringsliv ved å bygge på eksisterende bedrifter og næringer, samt søke videreutvikling gjennom nye tiltak og etableringer.
- Universell utforming skal legges til grunn.
- Kommunen skal prioritere arbeid og aktivitet for ungdom 18 til 25 år.
- Opprettholde et levedyktig landbruk med produksjon av mat, trevirke og utmarksprodukter til beste for næringens utøvere og samfunnets behov.
- Kommunal utbygging skal legge vekt på langsiktighet og økonomisk drift.
- Ved utbygging skal det legges vekt på løsninger som totalt sett gir lavest mulig kostnader gjennom investeringens levetid.
- Vegene er et av de viktigste virkemidlene i distriktspolitikken. Vegnettet er av stor betydning for å opprettholde bosettingen og for å legge til rette for en utvikling i de enkelte bygdene.
- Kommunen skal arbeide aktivt for å påskynde utbedring av riks- og fylkesveger, og tilrettelegge for rasteplasser og gang- og sykkelvei langs deler av E-16.
- Egne ressurser samles for best mulig utvikling i de enkelte bygder der folk bor.
- Arealressursene skal forvaltes slik at inntjeningen kan øke innenfor et vidt spekter av aktiviteter med basis i en bærekraftig utvikling.
- Dyrka jord, også tidligere brukt jordbruksareal og produktiv skog, skal sikres som produksjonsgrunnlag for framtidig landbruk.
- Arealene skal brukes uten å forringes, det biologiske mangfoldet og befolkningens tilgang til friluftsområder skal sikres.
- Det skal være sterke samfunnsgagnlige årsaker tilstede for å omdisponere dyrka jord til annen bruk.
- Kommunen har store områder som med fordel kan nyttes til bolig- og ervervsbebyggelse. Fradeling til slike formål skal det sees "romslig" på dersom det ikke går ut over dyrka mark, arrondering, landskapshensyn eller kulturlandskap.

- Fritidsbebyggelse avklares gjennom regulering etter overordnet planlegging i kommuneplanens arealdel.
- Kommunen skal ha en positiv holdning til næringsmessig bruk av verneområdene i kommunen.
- Kommune skal ha en positiv holdning til utvikling og utbygging av småkraftverk og bidra til at lokale utbyggere gis best mulig vilkår for å bygge ut vannkraft
- Landbruksplanen for Sør-Aurdal kommune legges til grunn for de fleste landbruksspørsmål i kommunen.
- Kommunen skal gjennom sitt arbeid forebygge sykdommer og sosiale problemer i befolkningen med hovedfokus på barn og ungdom. Tilbudet skal videreutvikles i takt med behovet.

Viktige endringer fra 2017 til 2018:

Ansvar	Tjeneste	2017	2018	Endring i kr.	Forklaring
154	5550	3 871 000	4 561 000	-690 000	Ansvaret for brannvesenet overføres fra 1. jan 2018 til Valdres Brannvesen IKS

Oppgaver og utfordringer i økonomiplanperioden:

- ”Kommunal planstrategi” skal benyttes som et redskap for å prioritere de viktigste planoppgavene.
- Innta en aktiv pådriverrolle i arbeidet med oppgradering av riks- og fylkesvegnettet.
- Avdelingen skal framstå som utviklingsrettet og med fokus på bosetting og verdiskaping i næringslivet – herunder landbruket.
- Videreutvikle og holde ved like digitale verktøy for å øke servicenivået og effektivisere saksbehandlingen.

OPPVEKST OG KULTUR

ENHETEN OMFATTER FØLGENDE ANSVAR

- 160 Innvandrertjeneste
- 201 Bagn skule
- 202 Sør-Aurdal ungdomsskole
- 203 Begnadalen skole
- 204 Hedalen barne- og ungdomsskole
- 210 Oppvekst og kultur – felles drift (inkl. kultur, kulturskole, leirskole)
- 300 Reinli barnehage
- 302 Begnadalen barnehage
- 304 Hedalen naturbarnehage
- 350 Sør-Aurdal folkebibliotek

INNVANDRERTJENESTEN

Hovedmål

Innvandrertjenesten skal gi bosatte flyktninger opplæring innenfor introduksjonsordningen, og slik gi dem et best mulig grunnlag for videre skolegang og arbeidsliv.

Viktige endringer fra 2017 til 2018:

- Samarbeidet med Etnedal kommune avsluttes 01.01.2018. For å legge til rette for en reduksjon i elevtallet, har vi redusert med 25% lærer og 50% fagleder. Det er lagt inn en økning på 25% programveileder for bedre å kunne ivareta våre bosatte flyktninger. Dette skal evalueres våren 2018.
- Antall arbeidsinnvandrere og familieinnvandrere har økt.

Ansvar	2017	2018	Endring i kr.	Forklaring
160	2 672 000	2 333 000	-339 000	Endring i netto driftsutgifter: - Reduserte inntekter fra Etnedal kommune: norskopplæring og adm. - Red.utg til husleie - Red.utg. til intro.lønn - Red.utg. til adm. - Red.utg. til undervisning - Økt utg. til progr.veileder

Antall elever på introduksjonsordning:

2014	2015	2016	2017
10	13	13	11

Oppgaver og utfordringer i økonomiplanperioden:

- For 2018 har vi fått følgende informasjon fra IMDI: «På bakgrunn av nåværende prognoser og **lavere bosettingsbehov**, er det ikke behov for å anmode Sør-Aurdal

kommune om å bosette flyktninger i 2018.» Vi må hele tiden vurdere antall årsverk opp mot antall elever på introduksjonssenteret.

- **Språkpraksis/arbeidspraksis**: På grunn av utstrakt anleggsvirksomhet har tjenesten pr. d.d mange ute i språkpraksis.
- **Boliger:** Det er vanskelig å skaffe private boliger i Bagn til familier som pr. i dag bor i kommunale boliger. Denne utfordringen har medført at barnefamilie flyttet til nabokommunen der de fikk kjøpt bolig. Dette førte videre til en nedgang i elevtallet for Bagn skule og SAUS.

GRUNNSKOLE

Hovedmål:

- Elevene i Sør- Aurdal kommune skal møte et godt skolemiljø som gir læring og trivsel for alle
- Kommunen skal skape en felles pedagogisk forståelse for hva et godt skolemiljø er, og gi innsikt i hvordan en kan oppnå dette
- Personalet skal gis kompetanse til å takle hverdagen i klasserommet både praktisk og pedagogisk.
- Skoler og klasser må være så store at det faglige miljøet blir utviklet og elevene kan lære sammen med andre på lik linje. Hensynet til sosialt og pedagogisk miljø for elevene skal være overordnet andre hensyn

Faktatabell (KOSTRA)	Sør-Aurdal			Kostra-gr. 2 2016	Opp-land 2016	Landet u/Oslo 2016
	2014	2015	2016			
Korrigerte brutto driftsutgifter til grunnskole (202), pr elev (i kr)	102 016	100 339	113 010	103 933	99 582	91 514
Elever pr. kommunale skole	91	88	82	141	183	221
Andel elever i grunnskolen som får spesialundervisning	13,2	13,6	13,5	8,7	7,4	7,8
Netto driftsutgifter til grunnskoleopplæring, i % av totale netto driftsutgifter	21,7	22,3	22,4	23,6	23,3	24,1

Viktige endringer fra 2017 til 2018:

Ansvar	2017	2018	Endring i kr.	Forklaring
201, Bagn skule	12 161 000	12 167 000	6 000	Synkende elevtall. Ressurser overfør til SAUS. Det er lagt inn en reduksjon på 100% med virkning i august 2018. Lønnsøkning 2017 er ikke inne i budsjettallet for 2017
202, SAUS	10 921 000	11 226 000	305 000	Underv. for fremmespråklige lå ikke inn i budsjettet for 2017. Store og sammensatte behov i ny 8.kl, noe som delvis er kompensert med overføringer fra Bagn skule
203,	4 809 000	5 689 000	880 000	Enkeltvedtak om spesialundervisning; pedagog

Begnadalen skole				og fagarbeider. I tillegg ligger det inne 50% vikarpool
204, HEBU	9 310 000	9 081 000	-229 000	Det er lagt inn en reduksjon på 1 årsverk pedagog og 1 årsverk fagarbeider fra høsten 2018. dette med bakgrunn i endrede behov

Oppgaver og utfordringer i økonomiplanperioden:

- **Flerspråklige elever:** Bagn skule vil skoleåret 18/19 ha 18 elever med fremmedspråklig bakgrunn, dvs. ca 14 % av elevene. For tiden «deler» Bagn skule og SAUS en ressurs tilsvarende 12 timer pr. uke (456 timer pr.år) til denne opplæringa, noe som er et stort fremskritt i forhold til det vi tidligere har satt inn av ressurser. Spriket i elevgruppa er svært stort, både hva gjelder alder, språklig bakgrunn og faglig nivå. Det har derfor blitt nødvendig å differensiere tilbudet noe. Utover disse timene har ikke denne elevgruppen ekstra ressurser. Det er utfordrende å gi bosatte elever et godt nok tilbud innenfor nåværende budsjettrammer .Til sammenligning gir kommunen de voksne som bosettes et tilbud på 30 timer undervisning pr. uke gjennom introduksjonsordningen.
- **Spesialundervisning:** Kommunen bruker store ressurser til spesialundervisning, og vi har mange elever med vedtak om full oppdekning. I tillegg er det behov for store ressurser og økt kompetanse rundt barn som flytter til kommunen, det være seg som innbygger, i beredskapshjem eller i fosterhjem. For 2018 ligger det ikke inne ressurser til å kunne sette inn tiltak for de elevene som eventuelt får et vedtak om spesialundervisning i løpet av budsjettåret. Det er behov for å gå inn i problematikken rundt kommunens høye andel spesialundervisning, men så langt har vi dessverre ikke hatt ressurser til dette.
- **Budsjettrammer:** Skole er ikke «fredet» når vi i økonomiplanperioden skal redusere ytterligere. Vi vet at konsekvensene av «å bruke ostehøvelen» blir at flere grupper må slås sammen, vi får færre lærere per elev, mindre videreutdanning og mindre hjelp til elever som sliter på skolen, de såkalte «gråsone-elevene» som skal hjelpes innenfor den ordinære undervisningen. Skole har ikke mulighet til å redusere ytterligere uten at det får konsekvenser for elevenes skoletilbud, og vi ser allerede at budsjettet for 2018 vil medføre utfordringer i så henseende.
- **Adferd:** Tjenesten opplever en økning blant elever med en utfordrende adferd, og vi har behov for en kompetanseheving på området. Vi håper å ha på plass en vernepleier i løpet av 2018 som skal arbeide innen barnehage og skole.
- **Utviklingsarbeid:** Vi har startet arbeidet med å utvikle en strategi for satsingen «Språkkommune». Denne satsingen skal gjennomføres fra helsestasjonen og ut 10.klasse, og målet med satsingen er at barn i Sør-Aurdal skal få et så godt grunnlag som mulig for videre skolegang og arbeidsliv. Det er ressurskrevende å følge opp og gjennomføre denne satsingen, men vi har et behov for kompetanse-heving innen området for å øke elevenes utbytte av undervisningen. Satsingen vil på sikt kunne redusere behovet for spesialundervisning ved at vi setter inn tiltak tidlig nok. Kommunen har mottatt 590 000 i tilskudd for å gjennomføre prosjektet.
- **Kompetanse:** I årsbudsjett 2018 er det innen tildelt ramme ikke rom for å avsette ressurser til nødvendig videreutdanning av lærere.
- **C-blokka:** Dersom dette bygget må stenges, står kommunen uten undervisningslokaler for svømming, og Bagn skule og SAUS har ingen mulighet for å drive kroppsøving innendørs. På grunn av nybygg i Nord-Aurdal finnes det heller ingen svømmehall innenfor rimelig kjøretid med buss.
- **Ledelse:** Det kreves ressurser til ledelse for å kunne følge opp tjenestene, samt drive utviklingsarbeid. Innenfor gjeldende budsjettrammer er det ikke lagt inn stillingsressurs

- som inspektør ved Bagn skule, og vi har heller ikke mulighet til å styrke administrasjonen på overordnet nivå.
- **Øremerket tilskudd:** Kommunen mottar tilskudd til styrking av pedagogtettheten i 1.-4.klasse.

KULTUR

Hovedmål:

- I samarbeid med næringsliv, frivillige lag, organisasjoner og lignende skal Sør- Aurdal kommune videreutvikle et allsidig kultur- og idrettsliv og sine lokalsamfunn med Bagn som det funksjonelle kommunesenteret (jfr Kommuneplanens samfunnsdel for Sør-Aurdal 2008-2018)
- Overordnet målsetting i «Kulturplan for Sør-Aurdal kommune 2015-2020»: Auka satsing på kultur i kommunen.

Faktatabell (KOSTRA)	Sør-Aurdal			Kostra-gr. 2 2016	Opp-land 2016	Landet u/Oslo 2016
	2014	2015	2016			
Netto driftsutgifter kultursektoren i prosent av kommunens totale netto driftsutgifter	1,7	1,8	1,8	3,3	3,7	3,9
Netto driftsutgifter for kultursektoren per innbygger i kroner	1 095	1 162	1 193	2 089	2 085	2 097
Netto driftsutgifter til aktivitetstilbud barn og unge per innbygger 6-18 år i kroner	386	366	432	840	900	998

Viktige endringer fra 2017 til 2018:

Ansvar	Tjeneste	2017	2018	Endring i kr.	Forklaring
210	4700	555 000	355 000	-200 000	Bruk av bundne fond

Oppgaver og utfordringer i økonomiplanperioden:

- Stramme økonomiske rammer vanskeliggjør økt satsing på kultur slik det legges opp til i **«Kulturplan for Sør-Aurdal kommune 2015-2020».**
- **Stimulere kulturlivet** i kommunen. Kulturmidler i støtte til frivillige lag og foreninger.
- Videreføre det **gode samarbeidet** med frivillige lag og foreninger i kommunen om et allsidig kulturtilbud, og paraplyorganisasjonene Sør-Aurdal Idrettsråd og Sør-Aurdal Musikkråd.
- Oppfølging av **"Kommunal plan for idrett og fysisk aktivitet i Sør-Aurdal kommune 2018-2021":**
    - Søknader om spillemidler til anleggene som prioriteres i handlingsprogrammet.
    - Kommunalt tilskudd til anleggsutbyggingen i handlingsprogrammet til «Kommunal plan for idrett og fysisk aktivitet 2018-2021» er i budsjett 2018 tatt fra bundne fond. Det forutsettes at det videre i økonomiplanperioden kan settes av kr 200 000 i friske midler årlig.

- Det er ikke satt av midler til kommunal drift av **Bygdekinoen.**
- Det er ikke satt av midler til reproduksjon av **«Gard og bygd i Sør-Aurdal» bind D.**

KULTURSKOLE

Hovedmål:

Kommunen skal ha et rikt og allsidig kulturliv, blant annet gjennom kulturskolen, samt bruke kulturlivet som virkemiddel for å fremme bosetting. (jf. Kommuneplanens samfunnsdel for Sør-Aurdal 2008-2018)

Faktatabell (KOSTRA)	Sør-Aurdal			Kostra-gr. 2 2016	Opp-land 2016	Landet u/Oslo 2016
	2014	2015	2016			
Netto driftsutgifter til kommunale musikk- og kulturskoler, i prosent av samlede netto driftsutgifter Enhet: Prosent	0,4	0,5	0,5	0,7	0,6	0,5
Netto driftsutgifter til kommunale kultur- og musikkskoler pr innbygger i kr.	297	348	334	452	345	294
Andel elever (brukere) i grunnskolealder i kommunens musikk- og kulturskole, av antall barn i alderen 6-15 år (%)	14,2	14,0	13,6	23,8	17,9	14,2

Viktige endringer fra 2017 til 2018:

Det er lagt inn en økning på 8% fra 2017 til 2018.

Oppgaver og utfordringer i økonomiplanperioden:

- Kunne tilby **plass til** alle barn og unge og voksne som søker plass i kulturskolen
- **Videreutvikle fagtilbudet** i kulturskolen etter behov og økonomi. Budsjettet vanskeliggjør nytenking innen tilbud, da tilbud som tilbys må utformes ut i fra lærernes kompetanse. Det er ikke rom for å knytte til seg nye lærerkrefter
- Implementere den **nye rammeplanen** for kulturskolen i samarbeid med de andre Valdres-kommune gjennom rektorutvalget for kulturskolen i Valdres. Det skal utarbeides planer for hvert enkelt tilbud, samt en generell plan for kommunen
- Det er innkjøpt et **administrasjonsprogram** for kulturskolen for alle kommunene i Valdres. Innføringen av dette programmet pågår over lang tid, siden kulturskolen kun har kun 30 % administrativ ressurs. Det er en stor utfordring mht prioriteringer i en så liten stilling – jfr utviklingsarbeid og daglig drift – samt være en aktiv del av rektornettverket i Valdres
- Klare å etablere tilbud som retter seg mot fysisk aktivitet som flere typer dans
- For å kunne prioritere barn og unge, vil administrasjonen øke egenandelen kor og korps betaler for å ha dirigent. Så langt har andelen kor og korps betaler vært på ca 25% av reelle lønnskostnader. Det er ikke lovpålagt at kommunen skal bruke ressurser på dirigent, men vi ønsker samtidig å bidra med noe midler så fremt vi har mulighet til det innenfor våre budsjettrammer. Det ligger derfor inne i gebyrheftet et forslag om at kor

og korps skal refundere 50% av de reelle kostnadene til dirigent; lønn, pensjon og arbeidsgiveravgift. Frigjorte midler vil da brukes til å igangsette tilbud for barn og unge.

VASSFARET LEIRSKOLE

Hovedmål:

- Levere gode leirskoleopphold for over 1000 gjestende elever hvert år med fokus på enkelt friluftsliv og sporløs adferd i naturen både på barmark og vinterstid. Herunder ligger også muligheten for å tilby en mer «villmarksrettet» leirskole med tiden.
- Lage en attraktiv leirskole som gir god reklame for Hedalen, Sør-Aurdal og Valdres, som igjen kan få flere kommuner til å ønske å bestille leirskole hos oss. Utnytte det faktum at Hedalen ligger kun to timer unna store potensielle kundemasser i Oslo- og Drammensregionen.

Viktige endringer fra 2017 til 2018:

Ansvar	Tjeneste	2017	2018	Endring i kr.	Forklaring
210	4900	142 000	0	-142 000	Det er ikke lovpålagt at en kommune skal ha leirskole, men dersom det ligger en leirskole i kommunen skal lærerne ansettes i kommunen på lik linje med lærere i grunnskolen. Reduserte budsjettrammer medfører at utgifter må reduseres og/eller inntekter økes

Oppgaver og utfordringer i økonomiplanperioden:

- Innenfor de 20 ukene leirskolen har avtale med kursstedet de bruker, vil de klare å ta imot nok elever slik at de gjennom refusjon dekker lønnskostnadene til leirskolens lærerstillinger. De siste årene har ikke skolen klart å utnytte alle ukene, men det har vært store elevgrupper de ukene leirskolen har lokalene. Dette gir en del **kapasitets-utfordringer**, og de ligger ofte helt på grensen til hvor mange elever de kan ta imot èn enkel uke. Målet er å kunne utnytte tiden mellom påske og fram til vårsesongen ved å ta imot elever til en leirskole mer basert på **«villmark»** og enkel overnatting inne i Vassfaret. Slike opplegg er under utarbeiding.
- Stram kommuneøkonomi rundt i kommunene i Norge medfører **usikkerhet rundt kundegrunnlaget**. Noen kommuner velger å si opp kontrakten med leirskolen med bakgrunn i strammere rammer. Det sagt; de siste årene har det tatt seg opp en del og de har fått mange nye kunder.
- De fleste årene klarer ikke leirskolen å fylle de 20 ukene som tilsvarer de faste hjemlene ved leirskolen. Dette innebærer at lærerne jobber som vikarer i grunnskolen i de periodene det ikke er leirskole. Omfanget av dette vil variere avhengig av kundegrunnlaget for leirskolen. For 2017 er det 4 skoleuker hver. For 2018 økes dette til 6,25 uker hver med mindre det kommer ekstra bestillinger i ettertid. Kommunen må derfor vurdere om antallet hjemler ved skolen må reduseres i takt med redusert etterspørsel dersom leirskolen ikke klarer å øke kundegrunnlaget.

BARNEHAGE

Hovedmål:

- Barnehagene i Sør- Aurdal skal være en arena for utvikling, med fokus på den pedagogiske og praktiske hverdagen i barnehagen, både i forhold til barn og voksen
- Rammeplanen skal brukes aktivt og bevisst i den daglige driften i barnehagen
- Sør- Aurdal kommune skal sikre og videreutvikle kvaliteten i barnehagene med motto: Aktive barn i naturen
- Sør- Aurdal kommune satser på full barnehagedekning.

Faktatabell (KOSTRA)	Sør-Aurdal			Kostra-gr. 2 2016	Opp-land 2016	Landet u/Oslo 2016
	2014	2015	2016			
Korrigerte brutto driftsutgifter i kroner per barn i kommunal barnehage	148 898	138 552	137 576	184 544	184 747	187 734
Netto driftsutgifter per innbygger 1-5 år i kroner, barnehager	110 205	109 634	99 480	137 758	136 230	137 313
Andel barn 1-5 år med barnehageplass	86,3	86,6	84,5	90,6	91,1	91,5
Andel styrere og pedagogiske ledere med barnehagelærerutdanning	68,8	100	78,6	88,1	92,9	91,9
Korrigerte brutto driftsutg. pr barn, ekskl. minoritetsspråklige, som får ekstra ressurser	179 667	0	64 333	249 596	488 867	506 893
Netto driftsutgifter, barnehage, i % av totale netto driftsutgifter	7,9	7,4	7,3	11,6	11,7	14,6

Viktige endringer fra 2017 til 2018:

Ansvar	2017	2018	Endring i kr.	Forklaring
300,Reinli barnehage	8 044 000	8 659 000	615 000	Økning i barnetallet høsten 2017 medførte at vi måtte øke ant ansatte i barnehagen. Så langt vi kan se ligger det ikke an til at fødselstallene holder seg like høye, og det er derfor lagt inn en reduksjon fra august 2018.*

**Det er viktig å merke seg at den reduksjonen vi legger inn fra august er ut i fra kjente fødselstall, og det er selvfølgelig ikke tatt hensyn til eventuell tilflytting. Det gir heller ikke store muligheter til å ta inn barn i løpet av barnehageåret når grunnbemanningen reduseres.*

Oppgaver og utfordringer i økonomiplanperioden:

- **Reinli barnehage** er den største barnehagen i Valdres med 111 plasser. Til tross for dette har vi dessverre ikke klart å prioritere ressurser til å utvide ledelsen med **assisterende styrer**. En videreutvikling av kvaliteten i barnehagen fordrer en ledelse som er tett på og driver utviklingsarbeidet. Mangelen på ressurser til ledelse vanskeliggjør dette arbeidet da mesteparten av ledelsesressursen må brukes på administrative oppgaver

- **Hedalen naturbarnehage:** Barnehagen har mottatt søknader fra foreldre som ønsker plass i vårhalvåret 2018. Dette gjelder 5 barn; 4 under 3 år og ett over 3 år, noe som utgjør en økning på 9 plasser. Etter å ha hensyntatt inntektssiden ser vi at barnehagen kunne tatt inn barna dersom budsjettramma for 2018 ble økt med 150 000.
- **Løpende opptak:** Barnehagene opplever at flere forventer barnehageplass etter endt uttak av kontantstøtte uavhengig av når på året de har behov for plassen. Utgangspunktet er at barnehagen har ett hovedopptak. Utover dette gir vi plass i tråd med areal-, pedagog- og bemanningsnorm; dersom vi har ledig kapasitet innenfor de fysiske rammene og barnehagens bemanning, tar vi inn nye barn. I løpet av økonomiplan-perioden fordres det kutt i alle kommunens tjenester, noe som medfører mindre fleksibilitet for foreldre som ønsker barnehageplass utenom hovedopptaket.
- **Sykefravær**: Høyt sykefravær er en utfordring. Vi må gå inn i dette området for å finne og sette i gang tiltak som kan redusere fraværet, men vi sliter dessverre med å få prioritert arbeidet.
- Den nasjonale ordningen med søknad om **redusert foreldrebetaling** for familier med inntekt under en fastsatt grense, og gratis oppholdstid 20 timer per uke for 3-, 4- og 5-åringer for de som fyller kravene til redusert foreldrebetaling, videreføres. Barnehagens inntektsside reduseres samtidig som utgiftssiden, dvs bemanningen, opprettholdes.
- **Språkkommune:** Arbeidet med språk skal foregå på helsestasjonen, i barnehagen og i grunnskolen. Det er utfordrende å finne tid til samarbeid for pedagogiske ledere/barnehagelærerne, da grunnbemanning i barnehagen i for liten grad åpner for at de kan møtes i løpet av barnehagedagen. Pedagogenes arbeidsavtale sier at 4 t i uken ikke er bundet opp til arbeid med barna, og at planlegging, for- og etterarbeid skal skje innenfor denne tiden. Vi vil vurdere om planleggingsdager kan fordeles utover på året for å legge bedre til rette for samarbeid og **utviklingsarbeid** i barnehagene
  Bemanningsnorm: Alle kommunene i Valdres har i flere år brukt bemanningsnormen, 3 barn under 3 år pr.voksen og 6 barn over 3 år pr voksen, som nå ligger an til å bli vedtatt av Stortinget i august 2018.

BIBLIOTEK

Hovedmål: (Jfr. Lov om folkebibliotek)

- Folkebibliotekene skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet, gjennom aktiv formidling og ved å stille bøker og andre medier gratis til disposisjon for alle som bor i landet
- Folkebibliotekene skal være en uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt
- Det enkelte bibliotek skal i sine tilbud til barn og voksne legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet.
- Bibliotekenes innhold og tjenester skal gjøres kjent
- Folkebibliotekene er ledd i et nasjonalt biblioteksystem

Faktatabell (KOSTRA)	Sør-Aurdal			Kostra-gr. 2 2016	Opp-land 2016	Landet u/Oslo 2016
	2014	2015	2016			
Netto driftsutgifter til folkebibliotek per innbygger i kroner	372	372	391	362	381	308

Viktige endringer fra 2017 til 2018:

Ansvar	Tjeneste	2017	2018	Endring i kr.	Forklaring
350	4620	1 310 000	1 287 000	-23 000	Vi må dessverre redusere bibliotekets budsjett. Dette vil medføre noe mer ventetid på bøker

Oppgaver og utfordringer i økonomiplanperioden:

- Å oppfylle kravene om kvalitet, allsidighet og aktualitet i tilbudene til barn og voksne
- Å legge bedre til rette for møteplassfunksjonen i biblioteket
- Større sambruk av bøker mellom hovedbiblioteket og filialene vil føre til ventelister for brukerne

HELSE OG FAMILIE

ENHETEN OMFATTER FØLGENDE ANSVAR / TJENESTER

- 400 Helsestasjons – og skolehelsetjenesten
- 402 / 4215 Fysioterapitjenesten
- 402 / 4165 Frisklivssentralen
- 403 / 4220 Psykisk helsearbeid
- 403 / 4235 Fekjærtunet overgangsboliger
- 415 / 3230 Tildelingskontor
- 415 / 4160/ 4200 / 4205 Legetjenesten
- Flere interkommunale tjenester

HELSESTASJONS- OG SKOLEHELSETJENESTEN

Hovedmål:

Fra kommuneplanens samfunnsdel for perioden 2008-2018:

- Skal forebygge medfødte og ervervede sykdommer blant barn.
- Skal fremme god fysisk og sosial helse blant barn og unge.
- Skal samarbeide med hjem og skole for å identifisere og løse de helsemessige problem som spesielt knytter seg til skoleelevens situasjon.

Faktatabell (KOSTRA)	Sør-Aurdal 2014	2015	2016	Kostra-gr. 2 2016	Opp-land 2016	Landet u/Oslo 2016
Netto driftsutgifter til forebygging helsestasjons- og skolehelsetj. pr innbygger 0-20 år Enhet: kroner	2905	2809	2790	2682	2698	2316
Andel nyfødte med hjemmebesøk innen to uker etter hjemkomst 1)	93	91	100	97	99	92

1) Antall førstegangs hjemmebesøk til nyfødt, dividert på antall fødte gjeldende år.

Oppgaver og utfordringer i økonomiplanperioden:

- Tjenesten har en sentral rolle i det forebyggende arbeidet med barn og unge. Ny nasjonal faglig retningslinje for tjenesten kom sommer 2017, og det jobbes med å innføre endringer som er skissert inn i eget planverk.
- I tillegg til 2 helsesøstre har vi en barne-og familieveileder som arbeider med barn og familier (før skolealder) som trenger litt ekstra bistand og støtte i hverdagen. Tjenesten har også fått tilskudd fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet til foreldrestøttende tiltak for en 3 års periode (under forutsetning av bevilgning fra sentrale myndigheter hvert år), til en 50% foreldreveileder for barn i skolealder samt innvandrerfamilier. Det skal vektlegges bruk av foreldreveiledningsverktøyet «COS-P / Trygghetssirkelen», som har vært brukt i kommunen i flere år nå.
- Ressursteam i alle skoler og barnehager videreføres, noe som krever god kompetanse og stort fokus på tverrfaglig samarbeid. Det har vært en tendens til økende skolevegring/

skolefravær, og det jobbes med tiltak for å forhindre dette – i dette arbeidet har helsesøster en viktig rolle sammen med bl.a. skolen.

- Det fortsettes med 4- årskontroll ute i barnehagene, da det oppleves hensiktsmessig å observere ungene i deres vante lekemiljø.
- Det blir skifte i den ene helsesøsterstillingen på slutten av 2017, og pga stramme rammer for 2018 ledigholdes denne stillingen i 2 mnd. Tjenesten har også en 30% stilling som har vært holdt vakant siden 2014/2015. Til tross for nedgang i barnetallene, ser en behov spesielt i skolehelsetjenesten for mer ressurser. Tjenesten skal serve 3 barnehager og 4 skoler, og noe tid går da med til transport.
- Lokalene til helsestasjon i Begnadalen har i svært liten grad blitt benyttet de siste årene, og tjenesten foreslår derfor at de kan nyttes til annet formål.

FYSIOTERAPITJENESTEN

Hovedmål:

Fra kommuneplanens samfunnsdel for perioden 2008-2018:

- Skal gi befolkningen i kommunen et godt tilbud i forebyggende og behandlende fysioterapi
- Skal få mennesker så fort som mulig tilbake til arbeidslivet og det sosiale liv.
- Skal gi innbyggerne best mulige forutsetninger til å leve et verdig liv.

Faktatabell (KOSTRA)	Sør-Aurdal			Kostra-gr. 2 2016	Opp-land 2016	Landet u/Oslo 2016
	2014	2015	2016			
Fysioterapiårsverk pr 10 000 innbyggere 1)	13,1	13,4	13,5	10,6	11,3	9,2

1) *Ant årsverk pr 10 000 innbyggere på fysioterapitjenesten ligger høyt fordi en ergoterapeutstilling ble omgjort til fysioterapistilling for mange år siden. Dette ble gjort pga vanskelig å rekruttere ergoterapeut. Ergoterapeutoppgaver ivaretas av fysioterapeut.*

Oppgaver og utfordringer i økonomiplanperioden:

- Sentrale myndigheter gir føringer for kommunene i «Opptrappingsplan habilitering og rehabilitering 2017-2019». Planen skal bidra til at kommunene settes i stand til et godt rehabiliteringstilbud til sine innbyggere og over tid overtar flere rehabiliteringsoppgaver fra spesialisthelsetjenesten.
- I Sør-Aurdal har vi lenge registrert at personer kommer hjem i en tidligere fase av sitt rehabiliteringsforløp. Muligheten for rehabilitering i spesialisthelsetjenesten i akuttfase eller senere faser i et sykdomsforløp er kraftig redusert allerede. Dette krever økt innsats fra helsetjenestene i kommunen. Fysio- og ergoterapikompetanse er viktig for god tilrettelegging og trening for tidligst mulig å gjenvinne selvstendighet i så stor grad som mulig. Kompetansen er også viktig med tanke på hverdagsmestring, som kommunen ønsker å ha fokus på.
- Privatpraktiserende fysioterapeut med driftsavtale i 40% stilling sluttet i løpet av 2017, pga alder. Planen var å gjøre om denne stillingsprosenten til ergoterapeutstilling. Pga stram økonomi har dette ikke latt seg gjøre. I 2020 vil dert være lovpålagt å ha ergoterapeut i kommunen.

- I hht Kostra-tall (tabell) kan det se ut som kommunen har godt med fysioterapi-ressurser. Det er viktig å påpeke at disse tallene er basert på at tjenesten hadde 40% mer ressurser, og at fysioterapeutene ivaretar ergoterapifaget. Sammenligner vi oss med fysio-

  ergoterapidekning i Valdreskommunene har både Etnedal, Vang og Øystre Slidre mer stillingsressurs gjennomsnittlig pr innbygger enn Sør-Aurdal..
- Tjenesten samarbeider tett med andre tjenesteområder i kommunen. Bl.a gjøres en viktig jobb sammen med barnehagene, der vi har fått prosjektmidler til videreutviklingsarbeid ved bruk av «Gausdalmodellen», en modell som bygger på tilnærming av motorisk utvikling. Implementering av modellen krever økede fysioterapiressurser inn i barnehagene, og dette er vi godt i gang med.

FRISKLIVSENTRALEN / FRISKLIVSVEILEDER

Frisklivssentralen er en del av kommunens folkehelsearbeid. Skal være en kunnskapsbasert tjeneste som skal ha høyt faglig nivå innen områdene motiverende samtale, kosthold og fysisk aktivitet, og nyttes som en kunnskapsformidlende sentral i samarbeid med de andre tjenestene. Sentralen er styrket med 20% stilling i løpet av 2017 ved omdisponering av stillingsressurser fra psykisk helsearbeid. I tillegg er sentralen styrket med prosjektmidler ut mai 2018, i fht aktiviteter for seniorer og eldre.

PSYKISK HELSEARBEID

Hovedmål:

- Fra kommuneplanens samfunnsdel for perioden 2008-2018:
- Skal gi rett hjelp til rett person, til rett tid.
- Skal være en trygg og forutsigbar tjeneste som gir et kvantitativt og kvalitativt likeverdig tilbud til alle innbyggere i kommunen.
- Være et helhetlig lokalt tjenestetilbud som skal gi brukeren økt livskvalitet og mestring av egen livssituasjon, ved økt tilgjengelighet og økt kvalitet på tjenestene.

Viktige endringer fra 2017 til 2018:

Ansvar	Tjeneste	2017	2018	Endring i kr.	Forklaring
403	4220	3.509’	3.569’	60’	Kun lagt inn lønnsøkning, samt at 40% stillingsressurs er flyttet til andre tjenesteområder

Oppgaver og utfordringer i økonomiplanperioden:

- Det har i noen år blitt jobbet med omstrukturering av tjenesten, med mer fokus på gruppetilbud slik at en kan nå flere brukere med færre personale (eks Traumegruppe, Naturgruppe, Her og nå-gruppe osv). Noe omdisponering av ressurser til andre tjenester, men fortsatt med fokus på psykisk helsearbeid/ rus.
- I tillegg til psykisk helse er rus et satsningsområde fra sentrale myndigheter

- (Opptrappingsplan for rusfeltet 2016-2020). I så måte burde vi økt ressursinnsatsen

- innen tjenesteområdet, men det lar seg ikke gjøre med de stramme rammer som er for 2018. Dette kan være en utfordring i fht dårlige/ ustabile tjenestemottakere.
- Kommunene fikk også ansvar for kommunal akutte døgnplasser fra 01.01.17, noe vi samarbeider om i Valdres, men en ser også at den enkelte kommune antagelig vil merke noe større pågang. Tjenesten opplever stor pågang, og en ser en utvikling av at tjeneste-mottakerne blir yngre og sliter med både skolegang/ utdanning/ arbeid, relasjoner og det «å bo» - dette er urovekkende.
- Tjenesten har fått prosjektmidler til stilling som erfaringskonsulent, noe vi har stor tro på kan gi nyttig informasjon om hvordan vi bør rigge tilbudene våre for framtiden.
- Det vektlegges å bruke velferdsteknologi (som f.eks videokonferanse) i så mange anledninger som mulig – dette kan spare både pasienter og personale for reisetid- og utgifter.
- Tjenesten er i stort behov av mer kontorplass, da flere ansatte nå må dele kontor. Dette gir unødvendig bruk av tid til organisering/ administrering av bl.a fordeling av hvem som kan nytte kontoret til enhver tid til samtale osv.
- Kommunepsykolog blir lovpålagt for kommunene fra 2020. Nå har Helsedirektoratet tilskuddsmidler for å hjelpe kommunene i gang, slik at kompetansen skal kunne være på plass innen lovpålegget kommer. Det vil være en egenandel i tiltaket, og vi vurderer samarbeid med f.eks en annen Valdreskommune om å få på plass kommunepsykolog.

FEKJÆRTUNET OVERGANGSBOLIGER

Er et samarbeidstiltak mellom Sør-Aurdal kommune, NAV og Fekjær psykiatriske senter, som ble videreført etter prosjektperiode fra 2009-2011. Sør-Aurdal kommune bidrar med boveiledning til brukere som kan bo ved Fekjærtunet i inntil 2 år. Dette er et ikke lovpålagt tilbud mellom 1. og 2.linjetjenesten. Kommunen skal ikke ha utgifter til tiltaket, og er avhengig av avtale med hjemkommune til beboer og/eller evt annen inntekt. Kommunen har i flere år fått noe tilskuddsmidler fra Fylkesmannen, det er nå varslet en nedtrapping av dette over en fire-års periode.

LEGETJENESTEN

Hovedmål:

Fra kommuneplanens samfunnsdel for perioden 2008-2018:
Legetjenesten skal gi en stabil legedekning som i tilstrekkelig grad ivaretar følelse av nærhet til tjenesten.

Faktatabell (KOSTRA)	Sør-Aurdal			Kostra-gr. 2 2016	Opp-land 2016	Landet u/Oslo 2016
	2014	2015	2016			
Legeårsverk pr 10 000 innbyggere	6,5	7,1	7,1	12,8	12,2	10,7

Oppgaver og utfordringer i økonomiplanperioden:

- Det spares utgifter ved mindre bruk av vikar ved sykdom og ferieavvikling. Dette kan bety noe mer ventetid for pasientene, både på telefon og i mottak.
- Det er behov for oppgradering av noe utstyr, samt tilpasning til universell utforming av bl.a. et toalett. Dette forventes at kan gjøres innen investeringsbudsjettet.
- I legevaktsamarbeidet i Valdres er det behov for at 18 leger deltar for å få til turnus. Sør-Aurdal skal bidra med 3 hjemler (i h.h.t. folketall), og vi har 2 leger. Fram til nå har det vært mange nok leger til å dekke opp turnusen, men flere av legene i Valdres har bedt om fritak pga bl.a. alder (kan slippe å gå vakter ved fylte 60 år). Det er søkt om å få turnuslege, men dette er avslått. Kommunen har siden 2005 hatt samarbeid med Ringerike kommune om legesenteret på Nes og den siste legehjemmelen. Legen på Nes deltar i legevaktsamarbeid i Ringerike, og kan dermed ikke delta i Valdres-samarbeidet. Det må vurderes å se på denne samarbeidsavtalen, for eventuelt å lyse ut den siste hjemmelen tilknyttet kommunens eget legesenter.

TILDELINGSKONTORET

Hovedmål:

Tildelingskontoret (TDK) skal tildele tjenester i hht lovverk og retningslinjer, samt være kommunens koordinerende enhet (lovpålagt å ha).

Faktatabell	Sør-Aurdal		
	2015	2016	2017
Antall saker registret pr 30.09. i året	300	500	600

Oppgaver og utfordringer i økonomiplanperioden:

- Tjenesten ble styrket med 20% stilling i løpet av 2017 (omdisponering av ressurs fra psykisk helsearbeid), men trenger fortsatt mer ressurser til å klare all saksbehandling innen fristen lovverket setter. Ressurser trengs også for å få Koordinerende enhet mer «opp å gå», og vi ser at flere yrkesgrupper burde vært tilknyttet, f.eks ergoterapeut. Dette har det imidlertid ikke vært rom for i et stramt budsjett.
- Tjenesten dekker også opp 40% stilling i Tilrettelagte tjenester, ved å ha kontorplass to dager per uke i en bolig. Dette er på mange måter greit, men gjør tjenesten mindre fleksibel.
- 20 % stilling tilknyttet tjenesten er systemansvarlig for pasientjournalsystemet som nyttes i kommunen, samt turnus-system. Vi ser at dette er i snaueste laget, med bl.a. tanke på at pasientsystemet må være virksomt 24/7, og krever en god del oppfølging.

INTERKOMMUNALE TJENESTER

Interkommunale tjenester innen Helse og familie er: Barnevern, Jordmor, NAV, Helsefremmende og forebyggende arbeid, Valdres lokalmedisinske senter (VLMS) m/ legevakt,

intermediær avdeling og kommunale akutte døgnplasser.

Hovedmål:

Fra kommuneplanens samfunnsdel om interkommunalt samarbeid for perioden 2008-2018:
Ved fellesløsninger skal en oppnå:

- Bedre tjenestekvalitet og/eller økonomiske innsparinger.
- Redusert sårbarhet.

Faktatabell (KOSTRA)	Sør-Aurdal 2014	2015	2016	Kostra-gr. 2 2016	Opp-land 2016	Landet u/Oslo 2016
Andel barn med barneverntiltak ift innb 0-17 år	6,1	5,8	6,3	-	-	4,9
Andel sosialhjelpsmottakere i alderen 20-66 år, i % av innbyggerne 20-66 år	5,1	6,0	4,8	-	-	4,0

Viktige endringer fra 2017 til 2018:

Ansvar	Tjeneste	2017	2018	Endring i kr.	Forklaring
145	2800/2850/2900	5.926	5.816	-110	Barnevern
	4100	383	310	-73	Jordmor
	4305/4306/4315/4420	6.432	6.149	-283	NAV
	4205/3305	6.001	5.514	487	VLMS

Oppgaver og utfordringer i økonomiplanperioden:

- I **barnevernet** er det flere barn med tiltak både i og utenfor hjemmet, dette er kostnadskrevende. Utgiftene er vanskelig å kontrollere, da overtakelse av f.eks ett barn vil kunne gi en økt utgift på noen hundre tusen. For 2018 er det lagt inn midler tilsvarende tiltak som er i gang pr okt -17, og som er litt mindre enn budsjett for -17. Det er svært viktig å jobbe med forebyggende tiltak og komme tidlig inn i fht dette feltet. Det vil kunne «styrke» foreldrene til å gjøre det «rette», og kunne gi bedre forutsetninger for å gi barna en god barndom/ oppvekst. Valdreskommunene vil i løpet av 2018 utrede og opprette akuttberedskap/ barnevernvakt, i hht anmodning fra Fylkesmannen.
- Vi har interkommunal **jordmortjeneste** i Valdres. Det tilstrebes at jordmor reiser på hjemmebesøk i løpet av den første uka etter fødsel. Flere mødre reiser tidligere hjem enn før, dermed er det behov for tettere oppfølging fra helsestasjonen den første tiden.
- **NAV:** Det er vanskelig å forutsi utbetalinger fram i tid både for økonomisk sosialhjelp og kvalifiseringsprogrammet. Det er hensiktsmessig å se disse to postene samlet i budsjettsammenheng, da det i stor grad er den samme brukergruppen det gjelder. Regnskap 2017 tegner til å bli mindre enn budsjettert, og 2018 budsjetteres etter dette – derfor noe nedgang. NAV jobber stadig med kandidater i forhold til kvalifiserings-programmet (KVP), større forbruk på KVP vil forhåpentligvis redusere utgiftene til økonomisk sosialhjelp. Aktivitetsplikt for de under 30 år fra 01.01.17 har gitt større fokus for den enkelte i fht å komme seg i aktivitet.

- **Valdres lokalmedisinske senter** med legevakt, kommunal akutte døgnplasser (KAD) og intermediær avdeling har nå vært i drift siden 01.06.15. Det tar tid å rigge et nytt tilbud, men vi ser at vi er godt i gang og at det jobbes kontinuerlig med å holde kostnadene nede så langt det lar seg gjøre. Med sykepleiekompetanse 24/7 er dette et godt tilbud for de aller dårligste vi skal serve i kommunehelsetjenesten. Fra 01.01.17 er alle kommuner lovpålagt å ha tilbud om døgnplasser for øyeblikkelig hjelp, også i fht rus og psykiatri. Anbefalingen fra sentrale myndigheter er at dette samlokaliseres med de somatiske KAD-plassene. Dette er gjort for Valdres. I den forbindelse var det behov for å tilføre noe mer ressurser på kveld og natt, og det er gjort i løpet av 2017. Avdelingen har et høyt tempo, med hyppige utskiftninger av pasientene, og dette krever god styring med både personellressurser og strømmen av pasienter. Stedlig ledelse er dermed svært viktig for å holde kostnader nede, og for 2018 er det lagt inn en avdelingssykepleierstiling.

For hele ansvarsområdet:

- Kompetansehevende tiltak er viktig i fht personalet, dette for å opprettholde og videreutvikle kvaliteten i tjenestene. Men for 2018 er kurspotten holdt på et absolutt minimum, og det vil bli mindre muligheter til kursdeltakelse
- Fokus på å nytte velferdsteknologi så mye som mulig, f.eks delta på møter via videokonferanse vil spare oss for både reiseutgifter og tid!

INSTITUSJON OG HJEMMEBASERTE TJENESTER

ENHETEN OMFATTER FØLGENDE ANSVAR / TJENESTER

- 404 Institusjon og hjemmebaserte tjenester
  - Sør-Aurdalsheimen
  - Hjemmetjenesten
  - Hjelpemidler

Hovedmål:

- Institusjon og hjemmetjenester skal utføre helse og omsorgstjenester etter vedtak, serviceerklæringer og på rett tjenestenivå.
- Tjenesten skal gi et helhetlig tjenestetilbud som skal gi brukeren økt livskvalitet og mestring av egen livssituasjon.
- Tjenestene skal være forutsigbare, forsvarlige og av god kvalitet.
- Tjenesten skal jobbe for at tjenestemottakere skal få bo hjemme med tilrettelagt bistand så lenge som ønskelig og forsvarlig.
- Tjenesten skal tilby differensierte bo- og tjenestetilbud på lang og kort sikt. Herunder sykehjemsopphold for mennesker med behov for døgnkontinuerlig tilsyn og pleie, rehabilitering, korttidsopphold for vurdering – kartlegging og behandling, bofellesskap for mennesker med demens og avlastning.
- Hjemmetjenesten og sykehjemmet skal ha et godt samarbeid på tvers av avdelinger og med andre instanser for å ivareta bruker.
- Tjenesten skal ha fokus på kompetanse og trivsel hos ansatte.
- Tjenesten skal ha fokus på utvikling av tjenestene og møte forberedt i fremtiden ved å ta i bruk tilgjengelig teknologiske løsninger.

SØR-AURDALSHEIMEN

Faktatabell (KOSTRA)	Sør-Aurdal			Kostra-gr. 2 2016	Opp-land 2016	Landet u/Oslo 2016
	2014	2015	2016			
Andel innbyggere 80 år og over som er beboere på institusjon	16	13,5	15,3	14,6	12,2	13,0
Plasser i institusjon i prosent av innbyggere 80 år over	24,8	22,3	21,8	19,2	17,1	18,0
Andel beboere 80 år og over i institusjon	86,8	82,4	83,8	74,2	70,7	69,2
Korr. brutto driftsutgifter, institusjon pr. plass	752 412	713 039	796 333	1 025 157	1 100 996	1 101 656
Andel plasser avsatt til rehabilitering/habilitering. Prosent	11,8	11,8	11,8	8,4	10,2	7,8

Legetime pr uke pr beboer i sykehjem	0,21	0,41	0,38	0,39	0,65	0,56

- Som de siste årene, viser det seg fortsatt at sykehjemmets plasser brukes til de eldste eldre i kommunen. Dette er i tråd med intensjonene og sentrale føringer. Sammenlignet med kostragruppe og Oppland viser bildet at kommunen har flere over 80 år på sykehjem enn gjennomsnittet.
- Korrigerte brutto driftsutgifter i institusjon pr. plass er økt betraktelig siden året før, men ligger likevel godt under, sammenlignet med kostragruppe og Oppland.
- Tabellen viser at vi fortsatt ligger godt an når det gjelder plasser avsatt til rehabilitering.
- Kommunen har færre legetimer pr. uke pr. beboer enn tidligere, og sammenlignet med kostraguppe er forskjellen liten, mens sammenlignet med Oppland er forskjellen betydelig større.

Viktige endringer fra 2017 til 2018:

- Prognosen for oppholdsbetaling i 2017 viser at det kan være noe høyt budsjettert. Budsjettet reduseres derfor med 200.000,-.

HJEMMETJENESTEN

Faktatabell (KOSTRA)	Sør-Aurdal			Kostra-gr. 2 2016	Opp-land 2016	Landet u/Oslo 2016
	2014	2015	2016			
Korrigert brutto driftsutgifter pr. mottaker av hjemmetjenester Kr. 1)	182 020	177 510	205 681	222 386	229 153	247 605
Mottakere av hjemmetjenester, pr 1000 innb. 0-66 år 1)	52	52	46	29	29	21
Mottakere av hjemmetjenester, pr 1000 innb. 67-79 år 1)	73	86	83	81	80	67
Mottakere av hjemmetjenester, pr 1000 innb. 80+ år 1)	456	398	401	377	343	324
Årsverk i hjemmetjenesten	-	2540,72	2638,77			

1) *Mottakere av hjemmetjenester innbefatter tjenestemottakere både i Tilrettelagte tjenester og hjemmetjenesten.*

- Tabellen viser at brutto driftsutgifter pr. mottaker av hjemmetjenester er betydelig mindre enn sammenligningsgrunnlaget både i samme kostragruppe og i Oppland.
- Det vises at mottakere av hjemmetjenester mellom 0 – 66 år er redusert fra tidligere år, mens det er betydelig høyere enn i kostragruppa og i Oppland.
- Mottakere av hjemmetjenester mellom 67 – 79 år er ganske uforandret, mens gruppen fra 80 år og over ligger ganske mye høyere enn kostragruppa og i Oppland. Dette bekrefter at kommunen har mange eldre over 80 år.

Viktige endringer fra 2017 til 2018:

- På grunn av økt aktivitet i hjemmesykepleien er det overført 1 årsverk fra sykehjemmet, og 0,40 årsverk fra hjemmehjelp.

Oppgaver og utfordringer i økonomiplanperioden:

- For å kunne møte fremtidens utfordringer med trangere økonomi, flere som trenger helsehjelp og færre hender til å utføre arbeidet, er det nødvendig med tiltak som igjen krever ressurser for å gjennomføre tiltakene. Mangel på ressurser vanskeliggjør planlegging og implementering av ønskelige tiltak for å gi mer effektiv drift og gode nok tjenester. Eks.: System for å jobbe etter vedtak, system for rapportering og kontroll for å sikre tjenester, igangsette hverdagsmestring, opprette demenskontakt, mer bruk av velferdsteknologiske løsninger og drive kompetanseheving på dette feltet, effektivisere bruk av fagsystem, og ta i bruk LEAN som virksomhetsstrategi. Dette er flere tiltak som kan redusere behovet for tjenester hos den enkelte tjenestemottaker på sikt, og som kan effektivisere tjenesten på alle nivåer. En stilling med ansvar for utvikling og implementering som kunne drevet prosesser fra start til slutt, kunne vært en effektiv måte å få tiltak satt ut i drift på /hente ut gevinster i effektiviseringstiltakene. Det er ikke rom i budsjettet til å legge inn en slik stilling. Det legges opp til en fortsatt aktiv prosess for effektivisering av hele tjenesten i 2018 og reduksjon av sykefravær.
- Tjenesten har fokus på at innbyggere skal greie seg selv i eget hjem så lenge som mulig med tilrettelagt hjelp. Det er økt aktivitet i hjemmesykepleien og det er flyttet ressurser til hjemmesykepleien for å avhjelpe presset. Allikevel oppleves arbeidsdagene som hektiske av ansatte. Det er en utfordring å forebygge sykefravær og ivareta / beholde ansatte uten å øke grunnbemanningen.
- Å drive faglig utvikling krever ressurser for å dekke kursutgifter, reise og vikarutgifter. Faglig utvikling er viktig for å kunne tilby gode tjenester fra kompetente ansatte. Kurs og kompetanseheving innenfor endring/omstilling, LEAN og effektivisering kan gi en god effekt i en tid der dette er viktig å få gjennomført. Innsparing vil gi mindre ressurser til nødvendig kompetanseheving.
- Kommunen har den siste tiden hatt rekrutteringsproblemer når det gjelder fagpersonell. God nok dekning av bl.a. høgskolepersonell er av stor betydning for både tjenestekvalitet og den totale arbeidsbelastningen på arbeidsplassen, og for å forebygge at avdelingsledere blir dobbeltarbeidende. Kommunen har derfor tidvis valgt å tilby kvalifiserte søkere til ledige stillinger bedre lønnsbetingelser enn minstelønn i tariffavtalen. Dette gir isolert sett en økning i lønnsutgiftene, men på sikt tror vi at det bidrar positivt i forhold til arbeidsbelastning og en stabil bemanning.
- Økende antall personer med demens er en utfordring. De vil bli flere i fremtiden og vil på et tidspunkt trenge bistand fra det offentlige. En god demensomsorg der fagpersoner med avsatt tid kommer tidlig inn i sykdomsforløpet kan utsette langtidsplasser i sykehjem og forhindre at pårørende blir utslitt. Demenskompetanse og kunnskap om tilrettelegging må ut i hjemmene slik at de som ønsker det kan bo hjemme lengst mulig. Det er et ønske å opprette 20 % stilling som demenskontakt for å følge opp disse oppgavene, men det er foreløpig ikke funnet økonomisk rom for dette.
- **Velferdsteknologi:** Det er gjort innkjøp av nye trygghetsalarmer for hjemmeboende som skal tas i bruk i 2018. Det er den første samlede investeringen som gjøres på dette området. Det bør også vurderes hvordan fremtidens sykehjem skal kunne ta i bruk velferdsteknologiske løsninger for å øke kvalitet, sikre pasienter og bremse økte utgifter. Pasientene er sykere nå enn tidligere, både fysisk og psykisk. Med demens følger også alderspsykiatriske lidelser med mer uro og forvirring. Ved å vurdere en investering på

nytt alarmanlegg på sykehjemmet til ca 800.000, kan det beregnes å gi tilsvarende innsparinger samlet sett i tjenesten over noen år. Denne summen er lagt inn i investeringsbudsjettet.

TILRETTELAGTE TJENESTER

ENHETEN OMFATTER FØLGENDE ANSVAR / TJENESTER

- 405 Tilrettelagte tjenester
  - Miljøarbeidertjeneste Bagn
  - Miljøarbeidertjeneste Hedalen
  - Arbeidstilbud - Tingvolltoppen
  - Personlig brukerstyrt assistanse (BPA)
  - Støttekontakt og avlastning
  - Omsorgslønn

TILRETTELAGTE TJENESTER

Hovedmål:

- Bedre funksjonsevnen, og tilrettelegge for at den enkelte funksjonshemmede får mulighet til å leve et mest mulig selvstendig sosialt og meningsfylt liv.
- Skal gi rett hjelp til rett person, til rett tid.
- Skal være en trygg og forutsigbar tjeneste.
- Være et helhetlig tjenestetilbud som skal gi brukeren økt livskvalitet og mestring av egen livssituasjon, ved økt tilgjengelighet og økt kvalitet på tjenestene.

Viktige endringer fra 2017 til 2018:

Ansvar	Tjeneste	2017	2018	Endring i kr.	Forklaring
405	3430				Innslagspunktet for refusjon av utgifter til ressurskrevende tjenester er økt, jfr særskilt tabell nedenfor. *
405	3000			480 000	En arbeidsrettsdom slår fast at avlastere heretter ikke lenger skal være oppdragstakere, men arbeidstakere. Dette medfører økte utgifter i form av lønn, sos. utg., ferie- og sykepenger.
405	3430	18 242 000	19 835 740	1 593 874	Nye brukere, både i bofelles-skap og i egne boliger.

*1	Innslagspunkt	Utslag for mere utgifter til SAK	Per capita
2015	1 080 000		604 000
2016	1 157 000	77 000	620 000
2017	1 235 000	78 000	655 000
2018			

Oppgaver og utfordringer i økonomiplanperioden:

- Pr i dag er det barn/ ungdommer som nytter avlastnings/treningsleiligheten på **Synneisbakkin.** Tilrettelegge for at **barn/ungdom med nedsatt funksjonsevne** kan bo heime så lenge som mulig. Gi gode tjenester på lavest nivå.
- Tilbudet på Hellerud vil bli flyttet til Hedalsheimen i løpet av 2018. Tjenestekvalitet skal opprettholdes og deler av personalet vil komme til å jobbe på Hedalsheimen.
- De som bor i de nye leilighetene på **Spangerud II,** skal kjøpe hver sin leilighet, starte "borettslag" og kommunen vil ha tildelingsrett.
- **Tingvolltoppen:** Inntektsbringende produksjon, samt en god arbeidsplass for arbeidstakerne. Utfordringen er nok arbeidsoppgaver og god tilrettelegging. **Valdres Arbeidssenter** (VAS) sin filial i Bagn fungerer bra og gir et godt tilbud til mange. Det er åtte personer i Sør-Aurdal som har innvilget VTA. Fem jobber på Tingvolltoppen og tre på VAS, Leira.
- Det kartlegges dagtilbud/arbeidstilbud (Tingvolltoppen, dagsenter for demente og Skoglund) og vurderes om de skal samorganiseres.
- **Rettsikkerhet** i fht tjenestemottakere og tjenesteytere, viktig med trygge og opplærte personale. Jobbe med opplæringsperm, trygge rapporteringer og opplæring av ressurspersoner som kan gi videre opplæring.
- **Alarm** ifht personalsikkerhet **på Hellerud**.
- Jobbe for at **tildelingskontor** innfrir behovene, evaluere serviceerklæringene for tjenester innen helse- og omsorg, jobbe for koordinerende enhet og ambulerende team i kommunen.
- Tilrettelagte Tjenester har pr dags dato ingen **sone- eller avdelingsleder,** slik det er innenfor Institusjon og hjemmebaserte tjenester. Dette gir store administrative utfordringer, og mindre mulighet til å se den enkelte ansatte.
- Jobber med å heve den **faglige kvaliteten, styrke personalet og jobbe med brukermedvirkning**. Prioriterer opplæring ifht opplæringspermen, videreføring av studiering innen Tvang og makt, fokus på brannforebygging, vergeteknikker, e-læring på Medikamenthåndtering og Introduksjonskurs, Proact osv.
- **Individuell plan –** brukere med behov for langvarige og koordinerte tjenester har rett til individuell plan. Planen er elektronisk og deltakerne kan i større grad delta i den.
- Det gis statlig støtte ifht **Ressurskrevende tjenester** til fem tjenestemottakere, personer over 67 år gis det ikke mulighet for å søke støtte for.
- Høgskoleutdannet personell gjennomfører **studiering** for personalgruppene med fokus på tvang.
- Jobber med **hverdagsmestring, LEAN og velferdsteknologi**.
- Nok kompetanse/ ressurser til å vedlikeholde og **heve kompetansen** hos de ansatte, for å møte de krav som settes til tjenesten.
- Utfordringer med å skaffe støttekontakter.
- Ga tjenester til fire **nye brukere** i 2017 med tjenester innen boveiledning, hjemmesykepleie og hjemmehjelp.
- **Lease bil**, for å redusere personalets tid mellom boligene. Tilrettelagte tjenester yter tjenester til ulike brukergrupper og på ulike steder i kommunen.
- Utfordringer i fht å få utført merkantile oppgaver.
- **Mobil omsorg**. Startet med bruk av en Ipad i 2017, dette kvalitetssikrer dokumentasjon og effektiviserer personalbruken.

Faktatabell (KOSTRA)	**Sør-Aurdal**		
	2014	**2015**	**2016**
Antall tjenestemottakere	51*	59	74
Antall tjenestemottakere med tvangstiltak	6 (7 vedtak)	5 (6 vedtak)	5 (6 vedtak)
Andel årsverk med utdanning (fagarbeidere og høgskoleutdannede)	79	67	65
Antall psykisk utviklingshemmede over 16 år	29	27	28
Antall arbeidstakere på Tingvolltoppen	26 (hvorav 5 VTA-deltakere)	27 (hvorav 5 VTA-deltakere og 1 fra annen kommune)	24 (hvorav 5 VTA-deltakere og 1 fra annen kommune)

**Ekskl. BPA og omsorgslønn*
Det er ikke benyttet Kostra-tall, og tallene er derfor ikke sammenlignbare med andre kommuner / Oppland / landet. I Kostra er Tilrettelagte tjenester ikke skilt ut som egen tjeneste, men lagt sammen med hjemmetjenesten.

BRUKERSTYRT PERSONLIG ASSISTANSE

Hovedmål:

Rettighetsfestingen av BPA er begrunnet i et ønske om å sikre mennesker med stort behov for praktisk bistand en større mulighet til å ta ansvar for eget liv og egen velferd. Kommunen har plikt til å ha et tilbud om BPA, jf. helse- og omsorgstjenesteloven § 3-8.
BPA ordninger er utfordrende i fht turnus, arbeidsleder og dokumentasjon.

Oppgaver og utfordringer i økonomiplanperioden:

- Søke eksterne midler
- Rekruttere assistenter

STØTTEKONTAKT, AVLASTNING OG OMSORGSLØNN

Hovedmål:

Avlastningstjenester skal gi private omsorgsytere som har særlig tyngende omsorgsoppgaver nødvendig og regelmessig fritid og ferie og mulighet for å delta i vanlige aktiviteter i samfunnet. Retten kan f.eks. omfatte bistand i hjemmet.

Omsorgsstønad er stønad til privatpersoner, f.eks. ektefelle eller andre pårørende, som påtar seg særlig tyngende omsorgsarbeid på privat basis. Formålet med ordningen er å bidra til best mulig omsorg, og gjøre det mulig for private omsorgsytere å stå for arbeidet.

En **støttekontakt** hjelper en annen person gjennom sosialt samvær og ulike aktiviteter for å bidra til en meningsfull fritid.

Pr d d yter Tilrettelagte tjenester støttekontakttimer til 48, avlastning til 8, og omsorgslønn for 8 tjenestemottakere.

Faktatabell (KOSTRA)	Sør-Aurdal			Øystre Slidre		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016
Støttekontakt	29	39	38	27	36	42
Avlastning	5	8	8	6		5
Omsorgslønn	10	10	9			6

Viktige endringer fra 2017 til 2018:

Ansvar	Tjeneste	2017	2018	Endring i kr.	Forklaring
405	3000		480 000	480 000	Ny forskrift 01.07.17 vedr avlastere
405	3420	479 000	425 600	-53 400	Færre mottakere av omsorgslønn

Oppgaver og utfordringer i økonomiplanperioden:

- Det er ikke lagt inn økning på utgifter til støttekontakt i 2018, men dersom vi skulle ha gitt et tilbud i tråd med de vedtak som er fattet, måtte budsjettet bli økt med kr 290 000,-.

TEKNISK DRIFT

ENHETEN OMFATTER FØLGENDE ANSVAR

- 500 Felles teknisk drift
- 501 Lokaler
- 502 Institusjoner
- 503 Botilbud
- 504 Veier
- 505 Feier
- 506 Vann
- 507 Avløp / renovasjon

Hovedmål

Kommuneplanens samfunnsdel for perioden 2008-2018 har overordnede mål på området:

- Kommunen skal være en foregangskommune med hensyn til i størst mulig grad å benytte klimanøytral energi og være en pådriver for at ENØK-tiltak hensyntas i alle bygg.
- Kommunen skal sikre etterspørselen etter drikkevann for innbyggere og tilreisende med vann av forskriftsmessig drikkevannskvalitet. Drikkevannskildene skal sikres slik at forsyningen blir sikker og økonomisk forsvarlig.
- Kommunen skal behandle avløpsvann på en slik måte at helse- og miljøskader eller sjenerende forhold ikke oppstår.
- Veiene er et av de viktigste virkemidlene i distriktspolitikken. Veinettet er av stor betydning for å opprettholde bosettingen og for å legge til rette for en utvikling i de enkelte bygdene.

Faktatabell (KOSTRA)	**Sør-Aurdal**			**Kommune-gruppe**	Oppland	Landet u/Oslo
	2014	**2015**	**2016**			
Netto driftsutgifter i kr pr. km kommunal vei og gate.	71 812	75 354	78 347	79 101	103 096	1
Andel av befolkningen som er tilknyttet kommunal avløpstjeneste	32,8	43,1	34,3	-	68,2	82,6
Andel av befolkningen som er tilknyttet kommunal vannforsyning. Enhet : Prosent	26,8	27,1	27,4	-	69,0	82,6
Andel av de kommunale vannverkene som har sikkerhets- og beredskapsplan. Enhet : Prosent	75	100	100	-	92,4	94
Energikostnader for kommunal eiendomsforvaltning per kvadratmeter, konsern	115	136	147	102	125	109

Utgifter til vedlikeholds aktiviteter i kommunal eiendomsforvaltning per kvadratmeter, konsern	59	54	64	92	51	99
Samlet areal på formålsbyggene kommunen eier i kvadratmeter per innbygger, konsern	7	6,6	6,6	6,3	5,2	4,6

Tabell 1: *Viser hvordan Sør-Aurdal bruker forvalter siner ressurser mht vei, vann, avløp og kommunale bygg, sammenliknet med landet og Oppland. Vi ser at energiforbruket pr. m2 i snitt har gått ned de to foregående årene, men at det har steget litt igjen i 2016. Samtidig bruker vi langt mindre på kommunale veier enn landsgjennomsnittet. Det gjelder også byggvedlikehold,. Til slutt har vi betydelig mer formålsbygg pr innbygger enn både Oppland og landet.*

Nøkkeltall – økonomi (KOSTRA)	**Status 2015**	**Status 2016**	**Mål 2028**
Dekningsgrad – avløpstjenesten, i %	82	57	80
Dekningsgrad – vannforsyning, i %	95	88	100

Det er en målsetting å øke dekningsgraden for både vann- og avløpssektoren innenfor planperioden til Hovedplan for vann og avløp. Det er utfordrende å sette realistiske målsettinger både på kort og lang sikt, da vedtatt Hovedplan ikke er fulgt opp med bevilgninger og nødvendige vedtak i økonomiplanen. Ut fra manglende ressurser til gjennomføring av planen, er målsettingen foreløpig utsatt, men også redusert for avløpstjenesten i 2028.

Oppgaver og utfordringer i økonomiplanperioden:

- Kommunen har over flere år hatt en stram økonomi og dette har gitt kommunens bygg et betydelig etterslep på vedlikeholdet. De aller fleste bygg har en høy alder og har hatt forholdsvis lite vedlikehold de siste 20 årene. Dette gir utfordringer.
- 1. juli i 2015 inngikk vi fase 3 kontrakt gjennom den såkalte EPC (energisparekontrakten) på 12 kommunale bygg. Det ble gjennomført ca. 80 ENØK tiltak på disse byggene i 2013, med hovedhensikt å spare energiutgifter. Dette har ført til at vi har mye bedre kontroll over energiforbruket vårt, samtidig som vi har spart betydelige kostnader til strømutgifter. Samtidig har dette også bidratt til viktige tiltak mht vedlikehold og byggets tilstand.
- Vedlikeholdsplanen som ble vedtatt våren 2014 er et viktig arbeidsredskap for TD i arbeidshverdagen. Den danner både grunnlag for nye investeringer og planlagte tiltak på driftsbudsjettet. Vi er fremdeles ikke i mål med å nå et verdibevarende vedlikehold, men vi er på god vei både mht planer og økonomi. Dette er ett svært viktig løft for kommunen og har stor betydning både mht oversikt og kvaliteten over vedlikeholdstiltakene som nå utføres. I budsjett 2018 ligger det en del fra planen inne, men det merkes likevel at vedlikeholds-/oppgraderingsprosjekter har blitt skjøvet ut i tid iht. plan, grunnet vedtatt stor investeringsportefølje i økonomiplanperioden. Noen av de større investeringstiltakene mht bygg er Universell utforming som ligger foran oss, men disse ligger trolig utenfor økonomiplanperioden.

- I budsjettet for 2015 var det avsatt i snitt ca 52 kr/m² til vedlikehold, og tilsvarende sum i budsjett for 2016 var 89 kr/m², mens det i 2017 var ca 78 kr/m2. Kommunestyret vedtok i 2009, sak 005/09, Driftstilpasningsprosjekt, at «*I forhold til kriteriene for sunn kommuneøkonomi skal midler avsatt til bygningsmessig vedlikehold utgjøre 80 – 100 kr. pr. kvm. bygningsmasse som skal vedlikeholdes.»* Korrigerer vi disse tallene med konsumprisindeksen kommer vi til ca. 90 – 110 kr pr m². Tilsvarende normtall presentert gjennom eiendomsnettverk som Sør-Aurdal har vært med i, var budsjettbehovet til planlagt vedlikehold 125 kr pr m². Vedlikeholdspostene er ikke prisjustert for 2018 og er dermed på 2017-nivå. Dermed er vi nærmere et riktig nivå enn for noen år siden, men det gjenstår noe for å komme opp på et verdibevarende vedlikehold.
- Dette tallet er forutsatt at bygget ikke har et vedlikeholdsetterslep, noe vi dessverre har på noen av våre kommunale bygg. For at ikke verdien på byggene skal reduseres bør ressursene til vedlikehold prioriteres også en periode fremover.
- En del mindre investeringsprosjekter på skolebygg er skjøvet ut i tid, for å avvente evt. videre vurdering av tjenestestruktur for å unngå feilinvesteringer.
- Det er ifm. driftstilpasningsprosjekt og tilpasning til framtidige behov forutsatt avhending av tidl. Leirskogen barnehage, samt riving av Fossvangbygget. I tillegg er det forutsatt avhending av Hellerud som en konsekvens av endring i struktur.
- I 2017 har det blitt utført en del mindre sommervedlikehold enn året før grunnet nødvendig innsparing for å dekke inn andre kostnader. Det gjenstår en del arbeider relatert til ferister osv. som skal tas i 2018. Veibudsjettet for 2018 er ca tilsvarende som for 2017, med unntak av en innsparing på ca 200' grunnet nye vinterdriftskontrakter.
- Det nye avløpsrenseanlegg i Bagn sto ferdig våren 2015. Dette er et viktig løft for det ytre miljøet i kommunen, samt arbeidsmiljøet for de ansatte. Anlegget har fungert godt, men det gjenstår fortsatt noe investering for å sette i drift rejektvannsbassenget. Dette bør være fokus i 2018 for å utvide mulighet for mottak for tilkjørt avløp fra tette tanker (hytteavløp). Dette ble gjennomført prøvemottak i 2017 og det ser lovende ut.
- Hovedplan for vann og avløp ble vedtatt primo 2016. Viktige prioriteringer i planen er bl.a. nye tilkoblinger (i henhold til politisk vedtak i 2014), sikkerhet i vannforsyningen, dokumentasjon på dagens tilstand, plan for rehabilitering av ledningsnett og effektiv og god økonomi og styring framover. Selv om det i planvedtaket lå inne en forutsetning om personellressurser til gjennomføring av arbeidet, er det p.t. ikke avsatt midler til dette annet enn 500'. Dette fører til at tiltakene og planen blir forskjøvet i tid, da det er svært begrenset hvilke nye tiltak TD greier å gjennomføre med den ordinære bemanningen og en begrenset bevilgning.
- Det er lagt inn en økning i driftsinntekter VA på ca 70', med bakgrunn i mål om å øke dekningsgraden noe. Dette vil utgjøre en økning i VA-gebyr på 100-200 kr pr. abonnent pr. år, utover normal prisstigning.

INVESTERINGSPROGRAM

Samlet oversikt investeringsprosjekter

Tiltak - (beløp i 1000 kr)		2018	2019	2020	2021
	Bygg - rehabiltering og nybygg				
01710	Bagn kyrkje	7 000			
02000	Sør-Aurdal idrettshus	66 000	67 375	-	
02010	Bagn skule, rehabilitering			3 500	3 000
02600	Begnadalen skole - dusj/garderober				500
02610	Begnadalen skole - brannsikring	200			
02620	Hedalen skole - dusj/garderobe				500
03400	Carporter hjemmetjenesten			200	
03710	Sør-Aurdalsheimen - tak	2 700			
03740	Solbraut - sprinkling	700			
04610	Radon-tiltak	150	150	150	
04600	Rekkehuset - vinduer/fasade				200
04700	Rekkehuset - bad/vinduer			200	
05820	Reinli bhg toalett	280			
05830	Tingvoll - universell tipasn. legektr -hels	250			
05840	Riving av Fossvang	1 000			
	Utstyr				
01600	Eiendomsarkiv - digitalisering	1 850			
02811	HBUS - lekeapparater	250			
02820	Bagn skule - lekeapparter			250	
03300	SAH, utstyr	200			
03730	Hjemmetjenesten - velferdsteknologi		400		
05800	Oppmåling GPS	190			
05810	SAH - digitalt alarmsystem	800			
	Vann, avløp, samferdsel				
05120	Avløp hovedplan	500	1 500	3 000	4 000
05410	Overvåking VA			600	300
05600	Nye tilkoblinger vann/avløp	250	250	250	250
05601	VA Bagn - rehabilitering	2 000			
05650	Rekkverk Dølvesvegen			250	
05720	Vannmålerprosjekt	200			
05730	Mottak av rejektvann	700			
05850	Asfaltering	300		550	
05900	Trafikksikkerhetsplan	200	200	200	200
	Sum tiltak	**85 720**	**69 875**	**9 150**	**8 950**

KOMMENTARER

Bygg – rehabilitering og nybygg

01710 Bagn kyrkje

Det er oppdaget omfattende råteskader på Bagn kyrkje. Dette har også ført til setningsskader. De mest omfattende skadene er knyttet til kirketårnet, som har kommet ut av stilling. Norconsult har i oktober 2016 utarbeidet en rapport som beskriver råteskadene, tiltak for utbedring og et kostnadsoverslag. I kostnadsoverslaget på 7 mill kr er det lagt inn 30% uforutsett, dette bl.a. fordi det kan avdekkes ytterligere råteskader når mer av kledningen fjernes. Det forutsettes at Kirkelig fellesråd bidrar til finansieringen med 1,3 mill kr fra opparbeidet disposisjonsfond.

02000 Sør-Aurdal idrettshall

Prosjekte Sør-Aurdalshallen ble tidlig i november 2017 lyst ut som en samspillsentreprise, etter avsluttet forprosjekt og nye kostnadsoverslag, som viste overskridelse av tidligere vedtatt kostnadsramme. Vedtatt totalkostnad skal forsøkes nådd gjennom en samspillsfase med valgt entreprenør, der detaljer og alternative løsninger vurderes. Byggestart er planlagt til vår 2018, og bygget skal være ferdig høst 2019..

02010 Bagn skule – rehabilitering

Et konsulentfirma gjorde i 2013 en tilstandsvurdering av Bagn skule. Det ble også laget en forstudie. Hensikten med dette var å framskaffe en oversikt over opprustingsbehov og å få vurdert bygningens egnethet og størrelse sett i forhold til elevtall og ansatte. Når bygningens alder – og begrensede vedlikehold – tas i betraktning er den tekniske tilstanden bedre enn forventet. Men eksempelvis kan nevnes at elektriske installasjoner i deler av bygget må skiftes i sin helhet. Det er også nødvendig å endre rominndeling for at bygget skal fungere best mulig.

02600 Begnadalen skole – dusj/garderober

Garderober er nedslitt og bør renoveres.

02610 Begnadalen skole – brannsikring

Det mangler brannskille mellom barnehage og lærerrom, samt mot ventilasjonsrom på loft.

02620 Hedalen skole – dusj/garderobe

Dusjrom er gamle og det er behov for totalrenovering.

03400 Carporter hjemmetjenesten

Fullføre påbegynte carporter for hjemmetjenesten, plassert ved SAH.

03710 Sør-Aurdalsheimen – tak

På grunn av ising og lufteproblemer må shingelen fjernes og nytt tak legges for å lage lufting.

03740 Solbraut – sprinkling

Funksjonsnivået til enkelte av beboerne tilsier at det er behov for sprinkling. Sprinkling gir også større fleksibilitet når det gjelder framtidig bruk av bygget.

04610 Radon – tiltak

Måling av radonkonsentrasjonen i kommunale bygg viser at det er behov for å gjennomføre tiltak i noen bygg. Radontiltak er allerede gjennomført i noen bygg, dette bør videreføres i 2018.

04600 Rekkehuset – vinduer/fasade

Alle vinduene i huset må skiftes ut. Dette er også behov for totalrenovering utvendig.

04700 Rekkehuset – bad

4 bad er nedslitte og må totalrenoveres.

05820 Reinli barnehage toalett

På grunn av alt for liten kapasitet og uheldig plassering må det etableres flere toalett.

05830 Tingvoll – universell tilpasning legekontor og helsestasjon

Oppgradering av toalett på legekontoret slik at bevegelseshemmede kan komme inn på pasienttoalett, også noe oppgradering på helsestasjonen.

05840 Rivning av Fossvang

Oppfylling av Fossvangområdet med tunnelmasse har aktualisert rivning av Fossvangbygget, kommunen vil også spare driftsutgifter. Etter branntilsyn er alt over 1. etasje i bygget stengt. Før bygget kan rives må det framskaffes akseptable fasiliteter for Frivilligsentralen. Bagn idrettslag har garderober i 1. etasje i bygget. Det legges fram egen sak til politisk behandling.

Sør-Aurdal brann og redning

Prosjekter som tidligere lå inne i Sør-Aurdal kommunes investeringsbudsjett er tatt ut av økonomiplanen, bakgrunnen for dette er etableringen av Valdres Brannvesen IKS fra 01.01.18.

Utstyr

01600 Eiendomsarkiv – digitalisering

Kommunestyret vedtok 06.11.14 at kommunens eiendomsarkiv skal digitaliseres. Eiendomsarkivet utgjør 111 hyllemeter.

02811 HBUS – lekeapparater

Fornye og forbedre lekeapparater også med bakgrunn i HMS-krav. Frivillige lag arbeider i tillegg med å etablere en aktivitetspark i tilknytning til skolen.

02820 Bagn skule – lekeapparater

Lekeapparater i tilknytning til Bagn skule.

03300 SAH – utstyr

Utskifting av senger og annet utstyr på Sør-Aurdalsheimen.

03730 Hjemmetjenesten – velferdsteknologi

Det er viktig å tenke at bruk av velferdsteknologiske løsninger utvikles gjennom flere år. I 2018 vil kommunen ta i bruk et nytt alarmsystem som har flere funksjoner enn tidligere. Gjennom erfaring antas det at det avdekkes flere områder det er behov for å tenke nytt rundt. Det er vanskelig å si noe konkret om hva slags velferdsteknologisk utstyr det vil bli behov for før erfaring er gjort og behov kartlagt.

05800 Oppmåling – GPS

Den teknologiske utviklingen tilsier at det er behov for nytt oppmålingsutstyr. Nytt utstyr medfører en effektivisering. De 6 Valdreskommunene har innhentet felles tilbud.

05810 SAH – digitalt alarmsystem

Kommunen må tenke gjennom hvordan fremtidens sykehjem bør utvikles. Moderne alarmsystemer har flere funksjoner og kommuner som har tatt de i bruk kan vise til bedre kvalitet, økt trygghet og sparte kostnader på bemanning. Det kan antas at de samme gevinster vil gjelde vår kommune. Ved å investere i velferdsteknologiske løsninger vil en anta å kunne ta ut gevinster på andre områder.

Vann, avløp, samferdsel

05120 Hovedplan vann og avløp

Med bakgrunn i vedtatt hovedplan planlegges en delvis gjennomføring, med prioritet på de mest lønnsomme og prioriterte investeringene, bla. tilkobling av randsoner og noen nødvendige administrative planer. I økonomiplanperioden legges det opp til et oppstartsår i 2018 med kun 500' og videre investeringsprogram på 9 mill i planperioden, samtidig som det må planlegges med en videreføring på antatt 4,5 mill i 2020 . Ambisjonsnivået må vurderes i planperioden basert på vedtatte investeringsplaner, gebyrregulativ ift. dekningsgrad og prioritering.

05410 Overvåking VA

Etablering av felles overvåkningsplatform for vannforsyning og pumpestasjoner. Inkl. tilrettelegging i pumpestasjoner.

05600 Nye tilkoblinger vann/avløp

For at kommunen skal kunne dekke klargjøringskostnader og mindre ombygginger ved tilkobling av nye tilfeldige abonnenter. Investeringen er tenkt å ta høyde for noen få tilkoblinger hvert år.

05601 VA Bagn – rehabilitering

Rehabilitering og ombygging av vann- og avløpsnett ifm. Dalagata og Fossvang.

05650 Rekkverk Dølvesvegen

Sikring av utsatt parti langs vegen.

05720 Vannmålerprosjekt

Innføre krav om vannmåler hos alle kunder jfr. Hovedplan VA. Mulighet for bedre kontroll på lekkasjer og at kundene betaler for hva de får levert. Videreføring av prosjekt fra 2017.

05730 Mottak av rejektvann

Klargjøring av rejektvannsmottak ved Bagn RA for mottak av mer ekstern septik og rejektvann. Prosjekt omdefinert pga. endring i tømmerutinene til VKR. Vil bidra til økt egenbehandling av tett tank innhold i kommunen og mer stabil drift.

05850 Asfaltering

Slått sammen alle asfalteringsprosjekter og lagt i samme prosjekt. Planlagt Skulejordet i 2018 og nødvendige rehabiliteringer utover i perioden.

05900 Trafikksikkerhetsplan

Oppfølging av foreslått handlingsplan i trafikksikkerhetsplan i planperiode. Tiltakene er ikke prosjektert og kostnaden noe usikker, men nødvendig å følge opp med egenfinansiering for å kunne gjennomføre tiltak og søke om tilskudd for gjennomføring av tiltak (KTS-midler)

Finansiering av investeringer

Budsjettskjema 2A - investering **(Tall i 1000 kr.)**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
Investeringer (Sum skjema 2B)	**29 186**	**13 640**	**74 954**	**69 875**	**12 550**	**12 450**
Utlån og forskutteringer	157	200	400	400	400	400
Kjøp av aksjer og andeler	799	868	868	868	868	868
Avdrag på lån	730	143	288	286	286	286
Dekning av tidligere års udekket	0	0	0	0	0	0
Avsetninger	0	0	0	0	0	0
Årets finansieringsbehov	**30 872**	**14 851**	**76 510**	**71 429**	**14 104**	**14 004**
Finansiert slik:						
Bruk av lånemidler	-17 569	-10 152	-51 140	-49 616	-8 490	-8 470
Herav:						
Lån til videreutlån (Husbanken)	*-400*	*-400*	*-400*	*-400*	*-400*	*-400*
Lån med rentekompensasjon	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*
Lån til investeringer VAR	*-2 444*	*-1 264*	*-3 650*	*-1 750*	*-3 250*	*-4 250*
Lån til andre investeringer	*-14 725*	*-8 488*	*-47 090*	*-47 466*	*-4 840*	*-3 820*
Inntekter fra salg av anleggsmidler	-344	0	0	0	0	0
Tilskudd til investeringer	0	-1 300	-1 300	-7 034	-3 400	-3 500
Kompensasjon for merverdiavgift	-4 619	-2 388	-16 414	-13 625	-1 060	-880
Mottatte avdrag på lån/refusjoner	-7 406	-143	-288	-286	-286	-286
Andre inntekter	0	0	0	0	0	0
Sum ekstern finansiering	**-29 938**	**-13 983**	**-69 142**	**-70 561**	**-13 236**	**-13 136**
Overført fra driftsbudsjettet	-474	-868	-868	**-868**	**-868**	**-868**
Bruk av avsetninger	-460	0	-6 500	0	0	0
Sum finansiering	**-30 872**	**-14 851**	**-76 510**	**-71 429**	**-14 104**	**-14 004**
Udekket (-)/udisponert	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**